

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven onder auspiciën van het ministerie van Defensie

Jaargang 101

juli/augustus 2008

Aflevering

7

INHOUD

Bijdragen

Jurisdictie over Nederlandse militairen in Duitsland, een nieuwe wending? door Lkol mr. drs. Bart van den Bosch	193
De officier-raadsman, door kap mr. L.M.A. Luikinga en kap b.d. mr. M.P.K. Ruperti	197
Beklag tegen niet-vervolgving van Nederlandse militair afgewezen. Een analyse van de beschikking van het gerechtshof in een art. 12 Sv procedure, door LTZ 2OC mr. R.N. Bruin	205

Strafrechtspraak

Hof Ah 07.04.2008	a. In militaire strafzaken wordt een beklag wegens niet (verder) vervolging behandeld door de militaire kamer van het hof. De militaire kamer van het gerechtshof oordeelt ook over een beklag wegens niet (verdere) vervolging of tegen het uitvaardigen van een strafbeschikking als het betreft de vervolging van een persoon die bij gegrondverklaring van het beklag terecht dient te staan voor een van de militaire kamers van de rechtbank.	
	b. Klachtgerechtigde is de ‘rechtstreeks belanghebbende’. ‘Rechtstreeks belanghebbende’ is ruimer dan ‘benadeelde uit het strafbare feit’, maar minder ruim dan ‘belangstellende’ of ‘een ieder’.	
	c. Toetsing van een haalbaarheidssepot. Het hof toetst of aan de hand van de bekende feiten en omstandigheden en de geldende regelingen zoals de geweldsinstructie of een eventuele strafzaak wel kans van slagen heeft. (naschrift J.R.G.J.)	215

Bestuursrechtspraak

CRvB 14.02.2008	Terugbetaling opleidingskosten Van een adelborst wordt - hoewel op eigen verzoek uit de dienst ontslagen - (toch) een deel van de opleidingskosten teruggevorderd. Beroep ongegrond. (Naschrift G.L.C.)	221
--------------------	---	-----

BIJDRAGEN

Jurisdictie over Nederlandse militairen in Duitsland, een nieuwe wending?

door

LUITENANT-KOLONEL MR. DRS. BART VAN DEN BOSCH¹⁾

Inleiding

In juli 2007 werden twee Nederlandse militairen in Duitsland door Duitse douanebeambten aangehouden. Beiden waren in Duitsland geplaatst bij 1(GE/NL) Corps en ten tijde van de aanhouding in militair tenue gekleed. Eén reed in een dienstvoertuig, de ander in een privé-auto. Bij de aanhouding werd 14,8 kg marihuana aangetroffen in het dienstvoertuig. Tot zover de feiten. Wat volgde was een discussie over de strafrechtelijke jurisdictie die uiteindelijk heeft geleid tot vervolging én berechting van beide Nederlandse militairen door de Duitse justitiële autoriteiten.

Waarom is deze zaak interessant genoeg om er een beschouwing aan te wijden? Allereerst is deze zaak een prima kapstok om de jurisdictieproblematiek in NAVO verband nog eens onder de loep te nemen. Ten tweede, voor zover bekend, voor het eerst sinds het bestaan van de Aanvullende Overeenkomst (AO)²⁾ tussen Duitsland en meerdere zendstaten waaronder Nederland, een dergelijke zaak berecht door Duitsland. In dit stuk zal ik beide aspecten in de genoemde volgorde behandelen.

Jurisdictie binnen de NAVO

Art VII van het NAVO-Statusverdrag³⁾ regelt de strafrechtsmacht tussen de zendstaat en de verblijfstaat. Hierin wordt zowel het vlagbeginsel, lid 1a, als het territorialiteitsbeginsel, lid 1b, erkend zodat beide staten in beginsel beschikken over jurisdictie. Op deze hoofdregels bestaat een aantal uitzonderingen maar die zijn voor dit stuk minder interessant. Lid 3 van art VII ziet op de situatie van ‘samenloop van rechtsmacht’ en geeft de voorrangsregels die er in het kort op neer komen dat de zendstaat voorrang geniet bij de uitoefening van rechtsmacht als een militair⁴⁾ wordt verdacht van een delict dat uitsluitend gericht is tegen de eigendommen of veiligheid van de zendstaat, tegen een persoon of de eigendommen van een andere militair of als het delict voortvloeit uit enige daad of nalatigheid begaan in de uitoefening van de dienst. In alle andere gevallen heeft de verblijfstaat voorrang.

De staat die voorrang heeft kan besluiten de rechtsmacht niet uit te oefenen. Hiervan zal dan de andere staat met rechtsmacht op de hoogte gebracht worden. Tevens zal de staat met voorrang een verzoek van de andere staat om af te zien van die voorrang, in ‘welwillende overweging’ nemen. Met andere woorden, een staat kán afstand doen van het recht om bij voorrang rechtsmacht uit te oefenen, aldus art VII lid 3c.

¹⁾ Auteur is Deputy Chief Legal Affairs Division van 1 German Netherlands Corps te Münster.

²⁾ Oorspronkelijk: Aanvullende Overeenkomst bij het NAVO-Statusverdrag nopens de rechtspositie van de in de Bondsrepubliek Duitsland gestationeerde buitenlandse strijdmachten, met Protocol van ondertekening; Bonn, 3 augustus 1959, Nederlandse vertaling Trb. 1961, 119.

³⁾ Het Verdrag tussen de Staten die partij zijn bij het Noord-Atlantisch Verdrag, nopens de rechtspositie van hun krijgsmachten, Londen, 19 juni 1953, Nederlandse vertaling Trb. 1953, 10.

⁴⁾ Het statusverdrag spreekt over ‘member of a force or civilian component’ wat een grotere groep is dan alleen militairen. Voor de leesbaarheid gebruik ik echter de term militair.

Naast het NAVO statusverdrag is voor de situatie tussen Nederland en Duitsland ook de AO van belang. In art. 19 van deze AO wordt namelijk een aanvulling gegeven op de mogelijkheid van een staat om afstand te doen van het recht op voorrang. Letterlijk bepaald art. 19. *“Op verzoek van een Staat van herkomst doet de Bondsrepubliek in het kader van artikel VII, derde lid onder c van het NAVO-Status Verdrag ten gunste van die staat afstand van het ingevolge het derde lid onder b van genoemd artikel aan de Duitse autoriteiten toegekende recht om in gevallen van samenloop van rechtsmacht bij voorrang rechtsmacht uit te oefenen.”* Uit het ondertekeningsprotocol blijkt dat een dergelijk verzoek door Nederland is gedaan en dat Duitsland afgezien heeft van het recht op voorrang zoals hierboven beschreven.

De afstand van het recht op voorrang door Duitsland is echter niet absoluut. Lid 3 van hetzelfde art. 19 bepaald dat *“Indien de bevoegde Duitse autoriteiten van oordeel zijn dat belangen van de Duitse rechtspleging de uitoefening van rechtsmacht door de Duitse autoriteiten gebieden, kunnen zij de afstand van de rechtsmacht, gedaan ingevolge het eerste lid, herroepen door...”*. Het ondertekeningsprotocol geeft vervolgens voorbeelden van gevallen waarin sprake kan zijn van belangen van de Duitse rechtspleging. Genoemd worden, delicten waarvan in eerste aanleg wordt kennis genomen door het Bundesgerichtshof of delicten die door de Procureur-generaal bij het Bundesgerichtshof vervolgd kunnen worden, delicten die de dood van een mens veroorzaken, beroving en verkrachting, voor zover niet gepleegd tegen een lid van een krijgsmacht of een gezinslid. Daarnaast vallen ook pogingen tot, en deelname aan, voornoemde delicten onder de gevallen dat Duitsland de afstand van rechtsmachtvoorrang kan herroepen. Overigens moet wel opgemerkt worden dat de frase *“in het bijzonder de volgende gevallen”* voorafgaand aan de voorbeelden aangeeft dat deze opsomming niet limitatief bedoeld is of anders gezegd, *“The clause was amended in the revised Supplementary Agreement to make clear that the language was descriptive rather than limiting in nature”*.⁵⁾ Samengevat komt het erop neer dat Duitsland afstand heeft gedaan van het voorrangrecht om Nederlandse militairen te berechten. Alleen in bijzondere gevallen bestaat de mogelijkheid dit te herroepen.

Bij het bezien van de Duitse belangen die aanleiding kunnen zijn voor herroeping is het nog van belang op te merken dat de oorspronkelijke tekst uit 1959 nog sprak van *“zeer gewichtige belangen van de Duitse rechtspleging”*. De nieuwe tekst met de verminderde eis voor de Duitse belangen vindt echter geen vervolg in het ondertekeningsprotocol zoals dat luidt na de herziening van de Aanvullende Overeenkomst. De enige wijziging in aantekeningen met betrekking tot art. 19 is dat *“diefstal met geweldpleging of bedreiging”* uit 1959 is vervangen door *“beroving”* in 1993. Voor het overige blijven de voorbeelden woordelijk hetzelfde. Het laten vervallen van de kwalificatie *“zeer gewichtige”* voor de Duitse belangen lijkt dan ook meer op een redactionele wijziging dan op wijziging in het denken over de Duitse belangen.

Bovenstaande constructie van berechting door Nederland heeft gedurende vele jaren uitstekend gewerkt, zonder dat Duitsland een beroep heeft gedaan op het derde lid van art 19. Zeker in de plaatsen met veel Nederlandse militairen, was het ‘gesneden koek’. Duitse politie en KMar werkten vaak samen en waren volledig op de hoogte van elkaars activiteiten. De ‘Verbindungsstelle’ van de KMar in Duitsland vervulde hierin een niet te onderschatten rol. Ook in plaatsen waar de Duitse justitie minder vaak met Nederlandse militairen van doen had was één telefoontje van deze ‘Verbindungsstelle’ vaak voldoende om ook hier de overdracht aan Nederlandse justitie veilig te stellen. Betrokken militairen werden overge-

⁵⁾ D.Fleck (ed), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford University Press 2001, p. 113.

dragen aan de Nederlandse autoriteiten en vervolgens berecht door de krijgsraad en later de militaire kamer van de rechtbank in Arnhem. Deze hadden de keuze om in Arnhem recht te spreken maar konden ook afreizen naar Duitsland om daar zitting te houden.

De hierboven beschreven aanpassing van art. 19 van de AO in 1993 heeft, tot deze zaak, geen gevolgen gehad voor de praktijk van alledag. Nederlandse militairen die zich schuldig maakten aan het plegen van strafbare feiten, ook van drugsmisdrijven, werden onder het regiem van zowel de oude als de nieuwe AO, overgedragen aan de Nederlandse autoriteiten. Deze praktijk bevestigde de aanname dat de wijziging van de kwalificatie van de Duitse belangen slechts een redactionele was.

De zaak

Zoals in de inleiding reeds vermeld, werden in juli 2007 twee Nederlandse militairen aangehouden met een forse hoeveelheid softdrugs. Toen dit bij de eenheid bekend werd is ook direct de KMar op de hoogte gebracht en zijn de gebruikelijke procedures gestart. Zo is het OM in Arnhem ingelicht en is er contact geweest tussen de OvJ en de Staatsanwalt over de verdere gang van zaken. Al snel werd echter duidelijk dat Duitsland de zaak zelf wilde onderzoeken en berechten, dit in tegenstelling tot de praktijk van de afgelopen decennia.

In deze specifieke zaak herriep Duitsland formeel, in lijn met de mogelijkheid van het derde lid van art. 19 AO, de afstand van voorrang omdat er sprake was van gewichtige belangen van Duitse rechtspleging. Dit werd onderbouwd met het argument dat op het delict een strafbedreiging van minimaal twee jaar stond. Ook werd de woonplaats van beide militairen, zij waren woonachtig in Duitsland, genoemd als reden. Naast deze formeel aangedragen argumenten bleek uit de contacten met de Staatsanwalt dat er nóg twee redenen meespeelden. Enerzijds was dit het onderzoeksbelang: de zaak maakte mogelijk deel uit van een veel groter (drugs) netwerk. Anderzijds was er het feit dat de drugs bestemd waren voor de Duitse markt. Formeel noch informeel zijn er, voor zover bekend, signalen geweest dat een onvrede met het Nederlandse strafklimaat bij drugsdelicten een rol heeft gespeeld. Het zal wel altijd onbekend blijven of dit laatste inderdaad niet meegespeeld heeft net zoals het altijd onbekend zal blijven of betrokkenen in Nederland een andere straf gekregen zouden hebben.

Alhoewel er gevoelsmatig bij een aantal mensen wel sympathie bestond voor een berechting door Duitsland zijn de argumenten die de Staatsanwalt gebruikt juridisch gezien op zijn minst aanvechtbaar. Tegen het woonplaatsargument is in te brengen dat het hele NAVO-Statusverdrag er nu juist is om de bijzondere positie van buitenlandse militairen, die om dienstreken in een ander land vertoeven, te benadrukken en derhalve niet te behandelen als 'gewone' buitenlanders in het gastland. Tegen het strafmaatargument is in te brengen dat in het verleden andere zaken, met nog hogere strafdreiging, zonder problemen wél zijn overgedragen. Het onderzoeksbelang lijkt op het eerste gezicht een valide argument maar, mede gelet op de hierboven al genoemde, nauwe samenwerking tussen de Duitse autoriteiten en de KMar, had het onderzoek ook gezamenlijk uitgevoerd kunnen worden. Ook had de zaak, na afloop van het onderzoek, in zijn geheel overgedragen kunnen worden ter berechting door Nederland. Ook het laatste argument, dat de drugs voor de Duitse markt bestemd waren, komt in een ander daglicht te staan als gezien wordt dat dit in de rechtszaak zelf helemaal geen rol van betekenis heeft gespeeld. De invoer van drugs is te laste gelegd en bewezen. De drugs zijn echter ten behoeve van handelaren Duitsland binnen gebracht en wat die er vervolgens mee gedaan (zouden) hebben, verspreiden of verder doorvoeren, is helemaal niet ter sprake geweest.

Op werkniveau is er wel overleg geweest tussen de OvJ en de Staatsanwalt en er heeft

ook intern het OM overleg plaatsgevonden in hoeverre deze zaak nader besproken zou moeten worden met de Duitse autoriteiten. Hieruit zijn echter geen formele acties voortgevloeid. Binnen de Directie Juridische Zaken van het ministerie van Defensie is deze zaak ook onder de aandacht gekomen. Omdat strafrechtelijke vervolging echter geheel onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie valt, werd directe inmenging niet opportuun geacht. Hierbij speelde tevens mee dat er slechts in geringe mate een werkgeversbelang was. Gedurende het onderzoek zaten beide militairen namelijk in preventieve hechtenis en waren derhalve van rechtswege geschorst.⁶⁾

Het resultaat van dit alles was dat beide ex-militairen⁷⁾ in december 2007 door het Landgericht Münster zijn veroordeeld tot vier jaar en tien maanden, respectievelijk vier jaar gevangenisstraf⁸⁾ welke zij momenteel uitzitten in een Duitse strafinrichting.

Gevolgen van deze zaak

Tijdens de discussie over de jurisdictie is van diverse zijden nadrukkelijk gewezen op de mogelijke precedentwerking van deze zaak indien berechting door Duitse autoriteiten zou geschieden. Nu berechting daadwerkelijk heeft plaatsgevonden is het afwachten of deze precedentwerking inderdaad op zal treden.

De stelligheid waarmee militair juristen verkondigden dat Nederlandse militairen door Nederland berecht worden, met slechts een theoretische kans op herroeping door Duitsland, zal echter genuanceerd moeten worden. De AO waaruit voortvloeit dat Nederlandse militairen in principe voor een Nederlandse rechter terechtstaan, blijft van kracht maar de mogelijkheid dat Duitsland alsnog voorrang tot berechting claimt is niet langer een puur theoretische.

⁶⁾ AMAR art. 34 lid 1.

⁷⁾ Tijdens het onderzoek zaten beide militairen in voorlopige hechtenis. Ze zijn daar gehoord in het kader van rechtspositionele maatregelen. Een van beiden gaf het drugstransport toe bij de hoorcommissie, de ander deed dit tijdens de tweede zittingsdag van de rechtbank. Beiden zijn, in lijn met het drugsbeleid defensie, ontslagen toen zij betrokkenheid bij het drugstransport toegaven. Dit was in beide gevallen nog voordat het Landgericht Münster tot een uitspraak kwam.

⁸⁾ Naast het drugstransport dat aanleiding was voor de aanhouding hebben beiden nog 16 respectievelijk 5 andere drugstransporten toegegeven.

De officier-raadsman

door

KAPITEIN MR. L.M.A. LUIKINGA
 EN
 KAPITEIN B.D. MR. M.P.K. RUPERTI¹⁾

Inleiding

Ingevolge artikel 23 van de Wet militaire strafrechtspak (WMS) kunnen door de rechtbank en het gerechtshof in militaire strafzaken naast de in Nederland ingeschreven advocaten, eveneens officieren als raadsman worden toegelaten teneinde militaire verdachten bij te staan die zich voor de militaire rechter dienen te verantwoorden.

De officier-raadsman is de persoon die bij uitstek in staat moet worden geacht bij eenvoudige strafzaken de rechter voor te lichten omtrent de typisch militaire omstandigheden waarin zijn militaire cliënt een mogelijk strafbaar feit heeft begaan. Ook kan de officier met zijn kennis van het militaire bedrijf de rechter voorlichten over de typisch militaire aspecten van het feit of de eventuele sociaal-economische gevolgen voor de militaire verdachte. Uit de praktijk bij de militaire kamers van de rechtbank blijkt dat het optreden van officieren als raadsman door de militaire rechter en de officier van justitie in de daarvoor in aanmerking komende zaken wordt gewaardeerd.

In dit artikel zal eerst de historische ontwikkeling en het instituut officier-raadsman worden besproken. Daarna zal worden ingegaan op de wettelijke grondslag voor het optreden van de officier-raadsman. Vervolgens zullen enkele aspecten betreffende de rol van de officier-raadsman in de strafrechtelijke procedure worden behandeld. Tenslotte zal kort worden ingegaan op de wijze waarop de officier-raadsman zich kan ontwikkelen.

Historische ontwikkeling

Het is inderdaad van het grootste belang dat militaire beklagden door hun officieren, zo mogelijk een van hun directe chefs, worden bijgestaan, wanneer zij zich voor de Krijgsraad moeten verantwoorden. Dit is niet alleen in het belang van de beklagden zelf, maar nodig voor het instandhouden van een goede geest onder de militairen in het algemeen. Zij hebben recht op belangeloos gegeven hulp en steun van hun meerderen, wanneer zij in moeilijke omstandigheden geraakt zijn en dus ook wanneer zij voor hun rechter moeten verschijnen. Te weten dat die steun hun in voorkomende gevallen niet onthouden zal worden, kan niet anders dan gunstig werken op onderling vertrouwen en waardering. Het is dan ook onzes inziens een zedelijke plicht voor de officier, zijn onderschikten in dit opzicht terzijde te staan.²⁾

In 1904 werd door de regering een wetsontwerp ingediend betreffende de partiële wijziging van het militaire strafproces. Het voorstel was onder meer te voorzien in het gemis

¹⁾ Kap mr. L.M.A. Luikinga, voorheen stafofficier Bureau Straf- en Tuchtrect, sectie Juridische Zaken, Commando Landstrijdkrachten, momenteel Behandelaar Bezwaar en Beroep, Juridische dienstverlening, Commando DienstenCentra.

Kap b.d. mr. M.P.K. Ruperti, specialist bij Peters & Van Dijk advocaten, voorheen toegevoegd Verbindingsofficier Krijgsmacht.

²⁾ W. H. Vermeer, Officieren-raadslieden, MRT 1948 p. 2-3.

van een wettelijke regeling ten aanzien van een raadsman c.q. verdediger van de beklagde voor de krijgsraad. Men achtte het ongewenst dat de onervaren beklagde moest voorkomen voor de krijgsraad zonder dat iemand voor hem de feiten en omstandigheden in een gunstiger daglicht zou kunnen stellen en zonder dat iemand voor hem de inachtneming van voorgeschreven vormen en een zorgvuldige procesgang bewaakte. De functie van de gekozen dan wel toegevoegde raadsman zou kunnen worden vervuld door zowel officieren als advocaten.

In het overzicht van “De ontworpen wijzigingen van de Regtspleging bij de Landmagt” (RL) van J.J.C. van Dijk werd de invoering van de verdediging als één van de belangrijkste onderwerpen van het ontwerp genoemd. “De taak van de officier reikt verder dan de technische opleiding zijner ondergeschikten; hij moet voorgaan, vormen en opvoeden, tucht oefenen, maar ook waken over de belangen van hen, die aan zijne zorgen zijn toevertrouwd; hij zal het recht dienen, waar het door zijne ondergeschikten werd gekrenkt, en hun de gerechte straf toemeten, maar ook, hij zal aan hunne zijde staan in een eerlijke rechtsstrijd. Deze laatste taak past niet alleen, maar is een noodzakelijk element in het geheel der militaire verhoudingen”.³⁾

Tegen het wetsvoorstel werden ook bezwaren aangevoerd. Zo zou de officier niet deskundig genoeg zijn om een adequate verdediging te kunnen voeren. Daarnaast zou de officier zich niet vrij voelen in het aanvoeren van gronden van verdediging tegenover zijn superieuren in de krijgsraad. Tevens zou de beklagde met een advocaat een betere vertrouwensrelatie kunnen opbouwen dan met een officier, zijn meerdere. Men dacht bovendien dat de mogelijkheid niet uitgesloten was, dat leden van de krijgsraad het de beklagde kwalijk zouden nemen indien hij niet een officier, maar een advocaat als raadsman zou prefereren.⁴⁾

Vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 29 juni 1907, Stb. 1907, 156, kwamen, vooruitlopend op de goedkeuring van het wetsontwerp, de Justitiële Voorschriften voor de Landmacht tot stand. Op grond daarvan was de schriftelijke verdediging van beklagden door advocaten en officieren mogelijk. Na een aantal kabinetswisselingen werd op 20 december 1913 de wet van 31 oktober 1912 van kracht op grond waarvan beklagde zich officieel tijdens de behandeling van zijn zaak voor de krijgsraad door een gekozen dan wel toegevoegde raadsman kon laten bijstaan.⁵⁾ De Justitiële Voorschriften werden met ingang van gelijke datum ingetrokken.

Ingevolge artikel 116 RL kon beklagde na betekening van het bevel tot bijeenkomst van de krijgsraad, zelf een advocaat of officier kiezen of laten toevoegen. Een officier werd alleen toegevoegd, indien de beklagde daar vooraf geen bezwaar tegen had gemaakt. Hem werden verscheidene bevoegdheden toegekend waaronder “ter teregtzitting al datgene aan te voeren wat geacht kan worden te strekken tot het in acht nemen van artikel 136 RL en in het algemeen van de voorgeschreven wijze van rechtspleging, en tot verdediging van den beschuldigen” (art. 148 RL).⁶⁾ Contact tussen raadsman en beklagde tijdens het gerechtelijk vooronderzoek was niet (meer) mogelijk, aangezien de raadsman pas na de betekening van het bevelschrift tot bijeenkomst van de krijgsraad als zodanig kon optreden.

De nakoming van de verplichting als officier-raadsman op te treden, vloeide gedeeltelijk voort uit de eed (belofte) als officier afgelegd. Later werd ingehaakt op het Reglement

³⁾ Vragenbus MRT 1915/1916 p. 248.

⁴⁾ Vragenbus MRT 1915/1916 p. 250-251.

⁵⁾ Wet van 31 oktober 1912, Stb. 337, houdende wijziging van de Regtspleging voor de Landmagt en van die bij de Zeemagt, alsmede van de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof.

⁶⁾ In de RZ waren dezelfde bepalingen opgenomen.

betreffende de Krijgstucht vastgesteld bij Koninklijk besluit van 31 juli 1922, Stb. 476. Hoewel in artikel 7 lid 1 van dit reglement bijstand in strafzaken niet expliciet als onderdeel van de taak als officier werd genoemd, sloot “Behartiging van de zedelijke en stoffelijke belangen” bijstand ter terechtzitting voor de krijgsraad in.⁷⁾

Naar aanleiding van enkele opmerkingen van Vermeer in het MRT in 1948 (zie voetnoot 2) ontstond opnieuw enige discussie rond de positie van de officier als raadsman. Vele officieren weerhielden zich van verdediging van een mindere omdat zij van mening waren dat het voor een officier, die immers geroepen was om de krijgstucht te handhaven, niet paste als raadsman op te treden van hen, “die diezelfde krijgstucht hebben aangerand”.⁸⁾ Men sprak van een conflictsituatie: de officier zou bij ernstige aantasting van de grondslag van de militaire samenleving in een delicate positie verkeren. Het standpunt van de redactie was echter dat verdediging door een officier van het onderdeel, waartoe beklaagde behoorde, een goede waarborg bood voor juiste belichting van de “locale kleur” en de bijzondere omstandigheden waaronder het feit werd begaan.

Eerder dat jaar werd opgemerkt dat de advocaat het voordeel had van rechtskennis en ervaring, maar dat de officier-raadsman over het algemeen het voordeel had van kennis en begrip van de militair-operationele omstandigheden waaronder het feit was gepleegd. De zaken waren juridisch meestal eenvoudig. In de meerderheid van de gevallen was geen juridisch betoog vereist. Desertie, kleine diefstallen, ongehoorzaamheid; de feiten lagen vast, de beklaagde had in de meeste gevallen bekend, het bewijs was veelal geleverd. “Waar het nu voornamelijk bij de verdediging op aankomt, is begrip van de toestanden bij Marine of Leger, kennis van dienstvoorschriften en hun toepassing in de praktijk, van de mentaliteit van onze ondergeschikten”.⁹⁾

In 1963 vond wederom een partiële herziening plaats, waarbij op aandrang van de Tweede Kamer de bepalingen betreffende de raadsman werden gewijzigd. Op de plaats van het vervallen eerste hoofdstuk kwamen de bepalingen betreffende de raadsman en de kennisgeving van de processtukken. In artikel 23 van de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht werd bepaald wie als raadslieden mochten worden gekozen of toegevoegd.¹⁰⁾

De huidige regeling op grond waarvan de officier-raadsman kan optreden, staat weergegeven in artikel 23 in de Wet militaire strafrechtspraak. De totstandkoming van deze wet heeft, net als het volledige militair straf-, strafproces- en tuchtrecht, meer dan 25 jaar in beslag genomen. De wet is op 1 januari 1991 in werking getreden.

Wettelijke grondslag

De wettelijke basis op grond waarvan de officier-raadsman kan optreden is te vinden in artikel 23 van de WMS. Het artikel luidt sinds de inwerkingtreding in 1991:

1. Als raadslieden kunnen worden toegelaten degenen die worden genoemd in artikel 37 van het Wetboek van Strafvordering¹¹⁾, alsmede officieren, met dien verstande dat deze niet worden toegelaten bij beroep in cassatie.
2. Buiten Nederland kan een advocaat alleen worden toegevoegd, indien hij zich daartoe bereid heeft verklaard.

⁷⁾ Uit "Hoofdzaken uit het Militaire Strafproces bij de Zeemacht", geciteerd in MRT 1948, p. 421.

⁸⁾ Vgl. de in MRT 1948, p. 479 opgenomen brief van de Commandant Zeemacht Nederland, die tegen deze opvatting uitdrukkelijk stelling neemt.

⁹⁾ R.M. Crommelin, *Officieren Raadslieden*, MRT 1948, 207.

¹⁰⁾ Zie ook artikel 19 Rechtspleging bij de Zeemacht.

¹¹⁾ Kort gezegd: de advocaten.

3. Een officier kan alleen worden toegevoegd, indien een advocaat niet beschikbaar is. Ook indien deze wel beschikbaar is, kan een officier als raadsman worden toegevoegd, mits de verdachte daarom uitdrukkelijk verzoekt. De toevoeging van een officier geschiedt door de voorzitter van de rechtbank, dan wel van het gerechtshof, waarvoor de zaak moet dienen. In Nederland kan een officier alleen worden toegevoegd, indien hij zich daartoe bereid heeft verklaard. Een toegevoegde officier is, onverminderd het bepaalde in artikel 45 van het Wetboek van Strafvordering, verplicht als raadsman op te treden.
4. Onder advocaat in het Wetboek van Strafvordering wordt begrepen een officier die als raadsman optreedt. Het bepaalde in de artikelen 37¹²⁾, 40¹³⁾, eerste en tweede lid en 46¹⁴⁾ van dat wetboek is echter niet van toepassing op een officier die als raadsman optreedt.
5. Een officier die als raadsman optreedt, geniet vergoeding voor reis- en verblijfkosten volgens bij algemene maatregel van Rijksbestuur te stellen regelen.¹⁵⁾

Ingevolge artikel 23 WMS kunnen militaire verdachten worden bijgestaan door zowel advocaten als door officieren. Tijdens de parlementaire behandeling van de Wet militaire strafrechtspraak is ervoor gekozen de officier als raadsman te handhaven. Indien de door de herziening nagestreefde integratie van de militaire rechtspleging in de commune strafvordering tot gevolg zou hebben dat als raadsliden in principe alleen nog advocaten zouden worden toegelaten¹⁶⁾, zouden de bijstandsmogelijkheden voor de militaire verdachte aanmerkelijk worden gewijzigd. In de Memorie van Toelichting bij de algehele herziening van het strafprocessuele deel van het militair straf- en tuchtrecht werd gesteld dat de frequentie waarmee officieren als raadsman optraden, erop duidde dat de rechtsbijstand verleend door officieren in een bepaalde behoefte voorzag.¹⁷⁾ ‘Het afsnijden van de mogelijkheid om van die bijstand gebruik te maken zou derhalve een verlies betekenen’.¹⁸⁾

Bij de behandeling van een strafzaak door de Hoge Raad is bijstand door een officier-raadsman niet mogelijk. Cassatie is over het algemeen een schriftelijke procedure en strekt zich niet tot een geheel nieuwe behandeling van de zaak en betreft niet de vaststelling en waardering van feiten en omstandigheden zoals in het hoger beroep. Er wordt slechts vastgesteld of bij de beslissing zowel het recht als alle in acht te nemen vormen zijn gerespecteerd. De officier-raadsman is over het algemeen onvoldoende juridisch onderlegd om een militaire verdachte in cassatie bij te staan.

Op de officier-raadsman is de Advocatenwet niet van toepassing. De officier-raadsman heeft voor het overige een positie die vergelijkbaar is met die van de advocaat. Zo is de geheimhoudingsplicht van de strafrechtadvocaat ook van toepassing op de officier-raadsman en geldt ten aanzien van alle op die zaak betrekking hebbende informatie die hem in zijn hoedanigheid van raadsman van de zijde van zijn cliënt is medegedeeld.¹⁹⁾

¹²⁾ Inschrijving als advocaat.

¹³⁾ Rechtsbijstand aan in verzekering gestelden (‘piketregeling’).

¹⁴⁾ Waarneming door een andere advocaat.

¹⁵⁾ Besluit dienststreizen defensie, Stb. 1996, 192.

¹⁶⁾ Artikel 37 Wetboek van Strafvordering.

¹⁷⁾ Kamerstukken II 1983-1983 17 804, nr. 5 p. 34-36 G.L. Lindner, Parlementaire geschiedenis van het militaire straf-, strafproces- en tuchtrecht, deel III Militair strafprocesrecht, Gouda Quint 1992, p. 128-133.

¹⁸⁾ Kamerstukken II 1982-1983 17 804, nr. 5, p. 34-36 G.L. Lindner, Parlementaire geschiedenis van het militaire straf-, strafproces- en tuchtrecht, deel III Militair strafprocesrecht, Gouda Quint 1992, p. 128-133.

¹⁹⁾ Zie o.a. het verschoningsrecht in art. 218 Sv.

*De huidige praktijk**Het kiezen van de (officier-)raadsman*

Een militaire verdachte kan naar eigen beoordeling kiezen tussen een civiele raadsman of een officier-raadsman (art. 23 lid 1 WMS). Voorts kunnen zowel de civiele raadsman als de officier-raadsman worden toegevoegd. Ingevolge artikel 23 lid 3 WMS geschiedt deze toevoeging door de voorzitter van de rechtbank. In Nederland worden officieren alleen toegevoegd als zij zich bereid hebben verklaard op te treden als raadsman. In tegenstelling tot een toegevoegde civiele raadsman is een toegevoegde officier-raadsman niet verplicht om als zodanig te blijven optreden. Het optreden van de officier-raadsman geschiedt voorts in overleg met de eigen commandant.

De officier die bereid is op te treden als raadsman doet er goed aan zich als raadsman te stellen bij de griffie van de militaire kamer van de rechtbank te Arnhem. Door zich tijdig te stellen kan de officier-raadsman de beschikking krijgen over alle relevante informatie aangaande het strafproces. Dit stellen dient schriftelijk te geschieden bij de griffier van de militaire kamer door middel van een stelbrief. In de praktijk wordt de officier-raadsman tevens aanbevolen gelijktijdig de officier van justitie te informeren. Dit geschiedt veelal door het toezenden van een kopie van de stelbrief.

In tegenstelling tot de advocaat kunnen in het buitenland officieren worden toegevoegd zonder dat zij zich daartoe bereid hebben verklaard. Voor Nederlandse advocaten bestaat immers geen plicht tot juridische bijstand in het buitenland. Het enigszins ongelukkig geformuleerde art. 23 lid 3 WMS beoogt zeker te stellen dat de militaire verdachte die in het buitenland is gelegerd of daar zijn werkzaamheden verricht over een raadsman kan beschikken wanneer er geen advocaat beschikbaar is of bereid is daar op te treden. Hieruit volgt dat er een mogelijkheid is dat een officier als raadsman kan worden toegevoegd in een missiegebied. Zo is het mogelijk dat een militair die in een missiegebied als verdachte wordt aangemerkt ter plaatse in verzekering wordt gesteld. De officier-raadsman kan dan worden toegevoegd om tijdens de duur van de inverzekeringstelling in het missiegebied aan de verdachte de nodige rechtsbijstand te verlenen.²⁰) Het is echter zeer de vraag of het wenselijk is dat in voorkomend geval een officier als raadsman wordt toegevoegd. Bij inverzekeringstelling gaat het om ernstige strafbare feiten. *Juridische* bijstand is daarbij geboden. Deskundigheid hieromtrent is iets wat de officier-raadsman nog wel eens mist. Daarbij kan men zich afvragen of een officier in een dergelijke situatie wel voldoende partijdig kan zijn en of hij voldoende onafhankelijk kan zijn.

De eis dat een in het missiegebied in verzekering gestelde militair toegang heeft tot een raadsman, kan het openbaar ministerie ertoe bewegen de militair zo spoedig mogelijk terug te halen naar Nederland. De piketregeling voorziet dan in spoedige toevoeging van een advocaat. Indien operationele omstandigheden, zoals een missie (of een oefening), het optreden van een advocaat niet mogelijk maken, kan de advocaat aanhouding van de zaak verzoeken bij de griffier van de militaire kamer of de zaak tijdig overdragen aan een andere raadsman.

De vraag of een reserve-officier in het genot van groot verlof als raadsman kan optreden, wordt in de regel, óók door de militaire kamer van de rechtbank, ontkennend beantwoord. Deze stelling is gebaseerd op de uitleg die wordt gegeven aan het ‘oude’ artikel 68 van het

²⁰) Officier-en-raadsman kunnen ook eventueel optreden voor een onder bijzondere omstandigheden (bijvoorbeeld ‘in tijd van oorlog’) opgerichte mobiele rechtbank, artt. 10 t/m 16 WMS.

Wetboek van Militair Strafrecht: een militair in de zin van dit wetboek was destijds een militair in werkelijke dienst.²¹⁾ Er is geen aanleiding om te veronderstellen dat in de huidige situatie een verandering van inzicht hieromtrent geboden is.

In uitzonderingsgevallen kan een militair berecht worden door een commune strafrechter.²²⁾ Ook in dat geval is de officier-raadsman niet bevoegd.

Positie van de officier-raadsman

Wanneer een militair die verdacht wordt van een strafbaar feit, te kennen geeft dat hij wenst te worden bijgestaan door een officier als raadsman, dient de officier, met het oog op de strafrechtelijke juridische aspecten, zijn rol als raadsman immer af te wegen tegen de belangen van de verdachte. De officier-raadsman doet soms verstandiger aan verdachte een advocaat te adviseren en kan, na overleg met de advocaat en verdachte, mogelijk optreden *naast* de advocaat om voorlichting te geven over de typisch militaire aspecten van de zaak.

De officier die als raadsman de verdediging van zijn cliënt op zich neemt, dient zich vervolgens af te vragen of er voldoende distantie is aangaande zijn eigen betrokkenheid. Deze vraag zal veelal opkomen wanneer de officier-raadsman een functionele relatie met de verdachte militair heeft en het gepleegde delict dienstgerelateerd is. De officier-raadsman dient voorts een afweging te maken tussen het belang van de verdediging als belangrijk aspect van personeelszorg en het belang van zijn dienstuitoefening, waarover hij zonodig het oordeel van zijn commandant inwint. Zo kan het voorkomen dat een officier-raadsman een militair bijstaat die wordt verdacht van een drugsgerelateerd delict, terwijl de officier-raadsman in zijn normale functionele werkzaamheden als officier het stringente drugsbeleid van defensie dient te handhaven. Tevens zou het kunnen voorkomen dat een officier als raadsman in het belang van zijn cliënt fouten en onzorgvuldigheden van de organisatie naar voren zal moeten brengen.

De officier-raadsman dient zich te allen tijde te realiseren dat het belang van zijn cliënt voorop staat en niet het belang van de organisatie. Bovenstaande argumenten spelen dan ook een grote rol inzake het feit dat officieren van de Militair Juridische Dienst Krijgsmacht niet in aanmerking komen om als officier-raadsman op te treden. Militair juristen bekleden immers overwegend functies waarbij zij commandanten als juridisch adviseur terzijde staan.

Contacten met mogelijke 'spelers'

De officier-raadsman zal trachten de rechter voor te lichten omtrent de bijzondere militairgerelateerde aspecten van de strafzaak. Daartoe onderhoudt hij contacten met ondermeer de commandant van zijn cliënt over bijvoorbeeld de dienstprestaties; de onderdeelarts voor bijvoorbeeld achtergrondinformatie bij een afwezigheidsdelict; de Maatschappelijke Dienst Defensie over mogelijke sociale omstandigheden en de psycholoog bij de Afdeling/Sectie Individuele Hulpverlening bij bijvoorbeeld alcoholproblematiek.

Éducation permanente

Ondanks het feit dat een vast bestand van officieren-raadsman ontbreekt (elke officier kan immers als zodanig optreden) zijn er ongeveer 30 officieren van verschillende krijgsmachtdelen die de verdediging van een militaire verdachte in een strafzaak op zich kun-

²¹⁾ G.L. Coolen, Militair straf- en strafprocesrecht, Deventer: Kluwer, 2004, p. 203.

²²⁾ Art. 4 WMS.

nen nemen. Het Bureau Verbindingsofficier Krijgsmacht beheert namens het parket en de rechtbank te Arnhem een lijst van regelmatig optredende officieren-raadsman. Daarnaast fungeert het Bureau Verbindingsofficieren Krijgsmacht regelmatig als aanspreekpunt voor de officieren-raadsman over vragen van algemeen juridische aard en over relevante jurisprudentie.

Het Bureau Verbindingsofficieren Krijgsmacht verzorgt desgevraagd in samenspraak met Defensie thema- en praktijkdagen voor de officier-raadsman. De invulling van het programma van deze bijeenkomsten varieert van lezingen verzorgd door de wetenschap en de rechterlijke macht, tot het bijwonen van zittingen van de militaire kamer; het beoefenen van casusposities (waarin onder meer wordt ingegaan op de ethische aspecten) en het deelnemen aan pleitoefeningen. Deze thema- en praktijkdagen worden door de deelnemende officieren-raadsman als bijzonder nuttig ervaren, te meer daar rechters en officieren van justitie met regelmaat actief participeren.

Het is wenselijk om officieren-raadsman te scholen in een aantal aspecten van het (militair) straf(proces)recht. Met enige verdieping in het straf(proces)recht kan elke officier-raadsman beter beoordelen waar zijn rol ophoudt en waar de advocaat de meer aangewezen persoon is om een verdachte militair bij te staan. Voor passende opleidingen moet gedacht worden aan het volgen van de relevante vakken verzorgd door de leerstoel Militair Recht aan de Universiteit van Amsterdam en de Nederlandse Defensie Academie. Tevens zouden beide instellingen relevante cursussen kunnen organiseren.

Conclusie

De totstandkoming en handhaving van de officier als raadsman is historisch gezien een principiële keuze geweest. Men achtte het ongewenst dat de onervaren beklagde moest voorkomen voor de krijgsraad zonder een behoorlijke verdediging.

Toen en nog steeds wordt als voordeel gezien dat een officier-raadsman ervaring heeft met en wetenschap heeft van de krijgsmacht. De rechtsbijstand door een officier is niet primair gericht op de juridische aspecten van een strafzaak, maar is meer gericht op de sociale factoren en militaire gewoonten die een rol hebben gespeeld in het geheel van feiten en omstandigheden. De officier-raadsman is bij uitstek de persoon om de persoonlijke omstandigheden rond het door de militaire verdachte gepleegde delict te verwoorden en te verduidelijken. Daarnaast dient men zeker niet over het hoofd te zien dat verdediging door een officier-raadsman voor de militair kosteloos is.

De officier-raadsman kan worden geconfronteerd met de specifieke juridische aspecten van de strafzaak. Daar valt in het bijzonder ter terechtzitting niet aan te ontkomen, hoewel de rechter en de officier van justitie er zoveel mogelijk rekening mee houden dat er geen *advocaat* maar een *officier* optreedt namens de verdachte. De officier-raadsman is geen strafrechtjurist, hoewel hij als gevolg van zijn wettelijke bevoegdheid grotendeels op vergelijkbare wijze als een advocaat in militaire strafzaken kan en zál optreden. In de praktijk beperkt zijn optreden zich veelal tot het namens zijn cliënt naar voren brengen van de typisch militaire aspecten in de eenvoudige strafzaak. In de beperking toont zich de meester.

De officier-raadsman die zich namens zijn cliënt primair richt op de ‘militaire aspecten’ dient zijn optreden met een uitbreiding van zijn ‘juridische bagage’ te optimaliseren. Dat is goed voor de officier-raadsman, de rechter, de officier van justitie én - primair - voor de militaire verdachte. Zo wordt nog meer uiting gegeven aan het doel van de officier-raadsman: bijzondere personeelszorg ten aanzien van militairen die om verschillende redenen strafrechtelijk door hun gedrag en/of handelen “het recht hebben gekrenkt”.

Voor dit artikel zijn voorts gebruikt:

- De taak van den raadsman in het strafproces (Redactioneel), MRT III (1907/1908) 3;
 - Rechtsbijstand voor den Krijgsraad (Redactioneel), MRT IV (1907/1908) 6, 429;
 - Officier-Raadsman (Redactioneel), MRT XII (1916/1917) 8;
 - R.J. Brunner, Officieren-raadslieden, MRT XXXII (1936/37) 236;
 - W.H. Vermeer, Officieren-raadslieden, MRT XLI (1948) 2;
 - R.M. Crommelin, Officieren-raadslieden, MRT XLI (1948) 206;
 - J.C. Boomsluit, Officieren-Raadslieden, MRT XLI (1948) 230;
 - R.J. Brünner, Officieren-Raadslieden, MRT XLI (1948) p. 420;
 - J.J.L. Willinge, Officieren-Raadslieden, MRT XLI (1948) p. 479;
 - W.H. Vermeer, Officieren-Raadslieden, MRT XLI (1948) p. 514;
 - A. van Houte, KB van 13 november 1961, Stb. 368, MRT LV (1962) 160;
 - Th.C. van Gelder, De raadsman in beide militaire Rechtsplegingen, MRT LXV (1972) 385;
 - Ph.J. de Koning Gans, Rechtsbijstand in militaire strafzaken en de toekomst van de rechtshulp, MRT LXXI (1978) 257 en 313;
 - L.C.J.M. Spigt, De rechtsbijstand aan militairen in heden, verleden en toekomst, MRT LXXXIV (1991) 60;
 - Th.W. van den Bosch, Huidig en toekomstig Militair Strafprocesrecht, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink B.V. 1983, p. 65-73;
 - Wegwijzer voor de officier-raadsman, Personeelscommando, Commando Landstrijdkrachten.
-

**Beklag tegen niet-vervolgving van Nederlandse militair afgewezen.
Een analyse en enkele opmerkingen naar aanleiding van de beschikking
van het gerechtshof in een art. 12 Sv procedure.**

door

LTZ 20C MR. R.N. BRUIN

1. Inleiding

De Nederlandse militair die op 21 april 2004 ten noorden van de stad Ar Rumaythah in de provincie Al Muthanna (Irak) betrokken was bij een schietincident, waarbij een Iraakse man om het leven kwam, zal niet (verder) worden vervolgd. Namens de vader van het slachtoffer had advocate Liesbeth Zegveld, tevens hoogleraar Internationaal Humanitair Recht aan de Universiteit Leiden, op grond van art. 12 Sv beklag gedaan tegen de beslissing van de officier van justitie van 29 april 2004 om de militair niet te vervolgen.¹⁾ Volgens de officier van justitie was het slachtoffer vermoedelijk dodelijk getroffen door een Iraakse kogel en mocht de Nederlandse militair menen dat hij beschoten werd en zich bevond in een “putatieve” noodweer(exces)situatie. Bij beschikking van 7 april 2008 heeft de militaire kamer van het gerechtshof te Arnhem het beklag afgewezen.²⁾

2. Bespreking van de zaak

2.1 Feiten

In de vroege ochtend van 21 april 2004 rond 02.10 uur kwam op de weg tussen Ar Rumaythah en Hamsa een voertuig (uit de richting van Hamsa) op een Vehicle Check Point (VCP) van het Iraqi Civil Defence Corps (ICDC) afrijden. Dit voertuig vertraagde zijn snelheid, *keerde om* en vanuit de *wegrijdende* auto werd een aantal schoten uit meerdere wapens gelost in de richting van de VCP, waarop personeel van het ICDC het vuur beantwoordde. Bij dit incident waren geen doden of gewonden gevallen. De beklagde militair, die een monitor-functie had voor deze VCP, was in het gezelschap van een Nederlandse patrouille ter plaatse gaan kijken om een onderzoek in te stellen. Tijdens dat onderzoek reed omstreeks 02:45 een Mercedes (komend uit de richting van Ar Rumaythah) met hoge snelheid in op de VCP. Hierop hebben zowel de Irakezen als de beklagde militair de auto beschoten. Beklaagde dacht dat er vanuit de auto werd geschoten en toen de auto hem een paar meter gepasseerd was, beantwoordde hij het vuur totdat zijn patroonhouder, gevuld met 28 patronen, leeg was. Het slachtoffer zat als passagier rechts voor in de auto en kwam bij het incident om het leven.

Het hof heeft in zijn beschikking antwoord gezocht op de vraag of een vervolging van de beklagde militair haalbaar en opportuun is; hierbij is het uitgegaan van een eventuele vervolging op basis van:

¹⁾ Voor de rol van art. 12 Sv in het militaire strafrecht, zie I.E.W. Gonzales, ‘De Nederlandse militair, waar ook ter wereld, en het beklagrecht ex art. 12 Sv’, MRT XCIX (2006), afl. 5, p. 145-153.

²⁾ Hof Arnhem 7 april 2008, LJN: BC9390, B 2007/359, gepubliceerd op p. 215 van deze MRT. nl. Overigens hoeft een dergelijke beschikking in beginsel niet openbaar te worden gemaakt. Vorig jaar oordeelde het EHRM dat openbaarheid (van de uitspraak op een beklag naar aanleiding van het gebruik van dodelijk geweld door overheidsdienaren) op grond van art. 2 EVRM ook niet is vereist (EHRM 15 mei 2007, NJ 2007, 618, m.nt. T.M. Schalken).

1. moord of doodslag (opzettelijke levensberoving dus);
2. poging tot moord of doodslag.

2.2 Opzettelijke levensberoving?

Uit het onderzoek leidt het hof ten eerste af dat niet uit de auto is geschoten en ten tweede dat de Mercedes éérst door het ICDC (vanuit de VCP) is beschoten (toen het voertuig reeds gepasseerd was). Volgens het hof heeft beklagde als reactie op de door hem waargenomen beschieting, waarbij hij er vanuit ging dat dit schieten vanuit de auto gebeurde, op de auto geschoten. Het hof vervolgt met de navolgende enigszins cryptische overweging:

“Anders dan door het openbaar ministerie in de sepotbeslissing is neergelegd, rechtvaardigen de in het dossier voorkomende feiten en omstandigheden naar het oordeel van het hof niet de conclusie dat het slachtoffer vermoedelijk dodelijk is getroffen door een Iraakse kogel. *Gelet op de verwondingen aan de linkerzijde van het lichaam zijn er evenzeer aanwijzingen voor het tegendeel*” [de cursivering is van de schrijver].

Met deze enigszins verwarrende en daardoor onduidelijke zinsconstructie bedoelt het hof volgens mij te zeggen – gelijk het al eerder in zijn beschikking had geconstateerd – dat niet kon worden vastgesteld uit welk soort wapen de schotresten, welke bij de sectie uit het lichaam van het slachtoffer waren verwijderd, afkomstig waren. Met andere woorden: Gelet op de verwondingen aan de linkerzijde van het lichaam zijn er *evenmin* aanwijzingen voor de conclusie dat het slachtoffer dodelijk is getroffen door een ‘Nederlandse’ kogel. Het hof sluit dus, in tegenstelling tot de officier van justitie, desondanks niet uit dat het slachtoffer is geraakt door kogels uit een ‘Nederlands’ wapen. Het hof verwacht echter dat nader onderzoek, gelet op de inmiddels verstreken tijd, geen aanvullende informatie zal opleveren. Er zijn daarom onvoldoende aanwijzingen aanwezig om beklagde met succes te kunnen vervolgen ter zake van (mede)plegen van moord dan wel doodslag. Er kan namelijk geen causaal verband worden vastgesteld tussen het handelen van de betrokken militair en de doodsoorzaak van het slachtoffer.

2.3 Poging tot moord of doodslag?

Het hof buigt zich vervolgens over de vraag of er voldoende aanwijzingen bestaan voor een vervolging ter zake van een poging tot moord of doodslag. Met andere woorden, had de beklagde in deze situatie het recht om te schieten op de Mercedes?

2.3.1 Legitimatie geweldgebruik

Het hof haalt de legitimatie om ter plaatse functioneel geweld te gebruiken uit de Rules of Engagement (RoE) en de daarvan afgeleide SFIR Geweldsinstructiekaart (GI).³⁾ In zijn

³⁾ De RoE maakten geen onderdeel uit van het dossier. Zegveld had het hof verzocht de RoE ter beschikking te stellen, echter het hof noch de advocaat-generaal konden hierover beschikken. Men had wel de beschikking over de Geweldsinstructiekaart voor SFIR. Wonderlijk genoeg had men in de zaak Eric O. (zie onderstaande noot) wèl de beschikking over de RoE. Raadsman Knoops had zelf een exemplaar van de RoE in zijn bezit en de officier van justitie had een deel hiervan vervolgens bij het onderzoeksdossier gevoegd (zie Geert-Jan Alexander Knoops, *Het tweede schot. Het ware verhaal over Eric O.* (Utrecht 2006), p. 106). Hoewel in hoger beroep het hof in zijn arrest alleen de van belang zijnde RoE 151 weergaf, kan uit ‘s hofs overwegingen worden afgeleid dat het wel degelijk de beschikking had over het hele RoE-document (*vide* paragraaf *Het juridisch kader* uit het arrest, onder punt *b. De ROE*).

arrest in de zaak Eric O.⁴⁾ was het hof hier uitvoeriger op ingegaan door te overwegen dat het optreden van de Nederlandse militairen in Irak *uiteindelijk* werd gelegitimeerd door de resoluties 1483 en 1511 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. In laatstgenoemde resolutie, aangenomen op 16 oktober 2003, stond dat de Veiligheidsraad “authorizes a multinational force under unified command to take all necessary measures to contribute to the maintenance of security and stability in Iraq.” Het Memorandum of Understanding (MoU) – op 8 juli 2003 namens de Minister van Defensie voor Nederland ondertekend – waarin de RoE waren opgenomen (in annex F) was echter gebaseerd op de eerstgenoemde, op 22 mei 2003 aangenomen resolutie, waarin de Veiligheidsraad “the willingness of Member States to contribute to stability and security in Iraq by contributing personnel, equipment, and other resources under the Authority” verwelkomt. Hoewel daar in het arrest in zaak Eric O. verder niet op werd ingegaan, moest de (internationaalrechtelijke) legitimatie om geweld te gebruiken in Irak dus oorspronkelijk worden gezocht in resolutie 1483. Blijkbaar impliceert de oproep “to contribute to stability and security in Iraq” dat geweldgebruik daarbij noodzakelijk en dus geoorloofd is.....⁵⁾ Later kon aan resolutie 1511 wel een rechtstreekse legitimatie (“all necessary measures”) voor het gebruik van geweld worden ontleend.

De nationaalrechtelijke legitimatie voor geweldgebruik baseerde het hof in zijn arrest in de zaak Eric O. – blijkbaar – op het feit dat de RoE tevens een integraal onderdeel vormden van de Operatieaanwijzing nr 100 (Stabilisatiemacht IRAK) van de Chef Defensiestaf.⁶⁾ Resoluties van de Veiligheidsraad zijn namelijk gericht tot staten, de individuele militair dient zijn geweldsbevoegdheid aan het Nederlands recht te ontleen.⁷⁾

Tenslotte oordeelde het hof in datzelfde arrest nog dat de GI moet worden beschouwd als een vereenvoudigde afleiding van ‘het moederdocument’, de RoE, en dat zowel de RoE als de GI kunnen worden aangemerkt als dienstvoorschrift in de zin van art. 135 MSr.

2.3.2 De SFIR Geweldsinstructie en zelfverdediging

Het hof overweegt in de onderhavige zaak vervolgens:

“De toetsing in de onderhavige zaak vindt plaats aan de aan hand van de SFIR geweldsinstructie. In deze instructie is aangegeven dat het gebruik van geweld onder meer is toegestaan ter zelfverdediging en ter verdediging van eigen troepen en andere door Commandant Multinational Division (South-East) aangewezen personen. In deze instructie staat vermeld over het afgeven van gericht vuur dat gericht vuur mag worden afgeven als men zelf, eigen troepen of onder bescherming staande personen worden bedreigd met geweld dat ernstig lichamelijk letsel of de dood tot gevolg kan hebben en er geen andere manieren zijn om dit te voorkomen. Als voorbeelden worden genoemd de gevallen waarin een persoon schiet of zijn wapen richt op de betrokkene, eigen troepen of personen die onder zijn bescherming staan, en indien een persoon opzettelijk met een auto inrijdt op betrokkene, eigen troepen of onder zijn bescherming staande personen.”

⁴⁾ Hof Arnhem 4 mei 2005, LJN AT4988, *MRT XCVIII* (2005), afl. 6, p. 213-224 met naschrift van Th.J. de Roos in *MRT XCVIII* (2005), afl. 7, p. 258.

⁵⁾ Vgl. M.M. Dolman, P.A.L. Duchaine, T.D. Gill, G.F. Walgemoed, ‘Functioneel geweldgebruik in internationale operaties: een spiegel van rechtspraak en praktijk’, *MRT XCVIII* (2005), afl. 10, p. 372.

⁶⁾ Volgens de Commissie Borghouts vindt de bevoegdheid van militairen om tijdens internationale militaire operaties geweld te gebruiken, zijn grondslag in de in artikel 97 lid 1 GW aan de krijgsmacht opgedragen taken; zie *Rapport van de Commissie Evaluatie toepassing militair strafprocesrecht bij uitzendingen*, 31 augustus 2006 (Kamerstukken II, 30300 X, nr. 136), p. 43.

⁷⁾ Vgl. Dolman e.a., *supra* note 5, p. 375.

Het hof had hier nog aan toe kunnen voegen dat de SFIR Geweldsinstructie tevens bepaalt dat elk gebruik van geweld aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit moet voldoen (al is dat dan wel in andere bewoordingen gebeurd). Geweldgebruik, ter zelfverdediging of ter verdediging van anderen, binnen de grenzen van de GI impliceert derhalve *op het eerste gezicht* dat de betrokken militair (in rechte) zich kan beroepen op de strafuitsluitingsgrond vervat in art. 41 Sr (noodweer), mits er sprake was van een *ogenblikkelijke* verdediging tegen een aanranding.⁸⁾

2.3.3 Dwaling ten aanzien van de feiten

Beklaagde dacht dat er vanuit de Mercedes werd geschoten, hetgeen volgens het hof alleszins te begrijpen was, omdat beklaagde niet hoefde te verwachten dat er door eigen of vriendschappelijke eenheden – de aanwezige Nederlandse militairen of de aanwezige leden van het ICDC – in zijn richting zou worden geschoten. De omstandigheid dat beklaagde vuurde op het moment dat de auto voorbij was, maakt dit naar het oordeel van het hof niet anders, “gelet op de omstandigheid dat kort te voren vanuit een zich daarvan verwijderend voertuig de post was beschoten en beklaagde, zoals hij heeft aangegeven, rekening moest houden met de omstandigheid dat aan de overkant van de weg eigen mensen lagen die hij niet in de vuurlinie wilde betrekken”.⁹⁾

Het hof komt hier tot de kern van deze zaak. Er was sprake van wat in het commune strafrecht “putatieve” noodweer¹⁰⁾ wordt genoemd. Beklaagde kon *in casu* in de veronderstelling verkeren dat er vanuit de *wegrijdende* auto op hem geschoten werd, omdat hij het vuur van het ICDC beschouwde als komende vanuit de Mercedes. De militair in kwestie heeft dus verschoonbaar gedwaald ten aanzien van de aan een eventueel beroep op noodweer ten grondslag liggende feiten en omstandigheden.¹¹⁾ Ook al reed de auto van hem weg, hij kon op dat moment veronderstellen dat er (nog steeds) sprake was van een levensgevaarlijke situatie, waarin hijzelf en andere personen werden bedreigd met geweld dat ernstig lichamelijk letsel of de dood tot gevolg kan hebben,¹²⁾ zodat hij zich noodzakelijkerwijs moest verdedigen. Het feit dat een half uur eerder ook uit een reeds *wegrijdende* auto was geschoten op de VCP draagt volgens het hof bij aan de verschoonbaarheid van deze (foutieve) veronderstelling. Dit zou derhalve in rechte een AVAS-verweer opleveren, de (ongeschreven) schulduitsluitingsgrond *afwezigheid van alle schuld*.¹³⁾ Het feit dat beklaagde niet in een eerder stadium op de auto heeft geschoten, is te verklaren – aldus het hof in navolging van beklaagde – omdat hij in dat stadium wist dat zijn collega’s zich (nog) in de vuurlinie bevonden. Dit laatste maakt overigens dat mijns inziens geen sprake kan zijn geweest van ‘putatieve noodweer-exces’, een mogelijkheid welke de officier van justitie nog openliet. Bij iemand die een weloverwogen beslissing maakt te wachten met het vuur te openen, past geen ‘hevige gemoedsbeweging, door de aanranding veroorzaakt’ (art. 41

⁸⁾ Ik kom hier verderop, in § 3.3 op terug.

⁹⁾ Zegveld had er op gewezen dat beklaagde een waarschuwingsschot had kunnen geven. Terecht oordeelt het hof dat dit op grond van de GI niet is vereist.

¹⁰⁾ Zie Cleiren/Nijboer 2006, (*T&C Sr*). Eerste boek, Titel III, Inl. opm., aant. 19 en art. 41, aant. 9.

¹¹⁾ Vgl. HMG 6 oktober 1978, NJ 1979, 1, m.nt. Th.W.v.V., waarin sprake was van verschoonbare dwaling omtrent de wederrechtelijkheid van het feit, omdat betrokkene (een marechaussee der eerste klasse) te goeder trouw meende en kon menen dat hij o.g.v. zijn ambtsinstructie gerechtigd was van zijn vuurwapen gebruik te maken.

¹²⁾ Er was dus sprake van een ogenblikkelijke, wederrechtelijke aanranding in zin van art. 41 Sr.

¹³⁾ Putatieve noodweer valt niet onder art. 41 Sr, zie D.H. de Jong & G. Knigge, *Van Bemmelen & Van Veen. Ons strafrecht. Deel I. Het materiële strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 176. Vgl. G.A.M. Strijards, *Strafuitsluitingsgronden*, Zwolle: Tjeenk Willink 1987, p. 117.

lid 2 Sr). Het is bovendien nog maar de vraag of dogmatisch gezien zoiets als ‘putatieve noodweer-exces’ bestaat in ons strafrecht.¹⁴⁾ Hoe dan ook, een geslaagd beroep op putatieve noodweer-*exces* zou in rechte ook onder hetzelfde AVAS-verweer vallen, zodat deze vraag hier geen beantwoording behoeft.

2.3.4 Oordeel over ‘zelfverdediging’

Het eindoordeel van het hof luidt “dat beklagde kon menen dat hij en zijn eigen troepen werden beschoten en dat hij hiervan uitgaande handelde binnen de kaders van de van toepassing zijnde GI”. Over de juridische kwalificatie van deze opvatting zegt het hof niets. Uitgaande van zijn oorspronkelijke vraagstelling (Zijn er voldoende aanwijzingen voor een vervolging ter zake van een poging tot moord of doodslag?) moet worden aangenomen dat het hof het handelen van de militair in kwestie beschouwt als poging tot doodslag; dat er geen sprake was van een dreiging met geweld dat ernstig lichamelijk letsel of de dood tot gevolg kan hebben in de zin van de GI (een wederrechtelijke aanranding in de zin van art. 41 Sr) waartegen zelfverdediging was toegestaan; edoch dat betrokkene verontschuldigbaar mocht denken dat er wel sprake was van een dergelijke situatie, zodat hem toch geen verwijt kan worden gemaakt. Kortom, zou hij alsnog worden vervolgd en berecht, dan acht het hof de kans zeer groot dat hij zal worden ontslagen van alle rechtsvervolging (OVAR) wegens AVAS.

3. Enkele opmerkingen

3.1 Negeren bevel van superieur?

Uit de beschikking blijkt niet dat het hof aandacht heeft geschonken aan een eerdere uitlating van advocate Zegveld over de beklagde militair in diverse media: tijdens het salvo zou diens superieur meermalen naar hem hebben geroepen dat hij moest stoppen met schieten.¹⁵⁾ Waarschijnlijk heeft Zegveld dit gegeven niet naar voren gebracht in de procedure, hetgeen er op zou kunnen duiden dat er later twijfel is gerezen over het waarheidsgehalte van haar eerdere uitlatingen. Wat in de beschikking niet wordt vermeld is namelijk dat de beklagde militair in feite een luitenant was,¹⁶⁾ terwijl hij – zo blijkt uit de beschikking – werd vergezeld door twee sergeanten en een tolk: er was dus geen sprake van een *superieur* die de luitenant kon hebben opgedragen het schieten te beëindigen. Of er überhaupt iemand heeft geroepen: “vast vuren”, was *in casu* blijkbaar verder niet van belang; deze vraag kwam althans niet aan de orde in de beschikking van het hof.

3.2 Overtreding van een dienstvoorschrift of (poging tot) doodslag?

Sergeant-majoor der mariniers Eric O. werd destijds vervolgd omdat hij een Iraakse burger dodelijk zou hebben verwond met een afgeketste kogel, welke hij als waarschuwingschot had afgevuurd. Hoewel hij in eerste instantie door het OM werd verdacht van ‘moord, doodslag dan wel dood door schuld’,¹⁷⁾ werd hem uiteindelijk – zowel in eerste aanleg¹⁸⁾ als in hoger beroep – primair ten laste gelegd het opzettelijk niet opvolgen van een dienst-

¹⁴⁾ Vgl. Strijards, *supra* note 13, p. 118-119 en Cleiren/Nijboer 2006, (*T&C Sr*), Eerste boek, Titel III, Inl. opm., aant. 19 (d).

¹⁵⁾ ‘Dood Iraakse burger na Nederlands geweervuur mogelijk toch rechtszaak’, *De Volkskrant*, 15 oktober 2007. Zie ook het interview met Zegveld in het programma *Buitenhof* van 14 oktober 2007.

¹⁶⁾ A. Karskens, ‘Duistere dood in holst van de nacht’, *De Pers*, 18 maart 2008.

¹⁷⁾ Zie Knoops, *supra* note 3, p. 52.

¹⁸⁾ Rb Arnhem 18 oktober 2004, *MRT XCVII* (2004), afl. 10, p. 443-459.

voorschrift, de SFIR Geweldsinstructie, en subsidiair dood dan wel zwaar lichamelijk letsel door schuld. Dit is nogal een verschil, gelet op de verschillende strafmaxima.¹⁹⁾

De officier van justitie heeft wat dat betreft een keuzevrijheid, hij is per slot van rekening *dominus litis*. Het feit dat de keuze van de OvJ zal worden bepaald door bepaalde bewijzen/of beleidsoverwegingen, doet aan zijn keuzevrijheid niets af.²⁰⁾ Niet alleen beslist hij of er al dan niet wordt vervolgd (opportunititeitsbeginsel van art. 167 Sv), hij bepaalt tevens de grondslag van de tenlastelegging (welk strafbaar feit ten laste wordt gelegd). Deze vrijheid van het OM bij de keuze van het ten laste te leggen delict (het monopoliebeginsel) wordt slechts begrensd door de beklagprocedure van art. 12 Sv. Volgens de Hoge Raad “moet worden aangenomen dat het [in een dergelijke procedure] mede tot de taak van het hof behoort, te beoordelen ter zake van welke wettelijke strafbaarstelling de vervolging had moeten worden ingesteld”.²¹⁾ Een belanghebbende kan bijvoorbeeld in beklag gaan indien hij het niet eens is met de beslissing van de officier van justitie om een overtreding in plaats van een misdrijf ten laste te leggen. Er is dus sprake van een volle beleids- en kwalificatie-toetsing door het hof.²²⁾

Coolen pleit ervoor in gevallen als de onderhavige en de zaak Eric O. – zeg maar vermeende geweldsdelicten tijdens de uitvoering van een militaire operatie – in principe te kiezen voor vervolging wegens handelen in strijd met het dienstbevel of dienstvoorschrift en *niet* voor de vervolging ter zake van het geweldsdelict.²³⁾ Volgens hem “zal de keuze dienen te worden bepaald door datgene wat zich feitelijk heeft voorgedaan, waarbij mede gelet dient te worden op hetgeen de dader, toen hij het feit pleegde, voor ogen stond. Hier van uitgaande zal vervolging wegens handelen in strijd met het dienstbevel of het dienstvoorschrift in de regel het meest in de rede liggen”.²⁴⁾ Blijkbaar levert de militaire taakuitoefening omstandigheden op, op basis waarvan bijvoorbeeld het delict ‘schending van een dienstvoorschrift, de dood ten gevolge hebbend’ moet worden gezien als een soort van (*geprivilegieerde*) *systematische specialis* van het delict doodslag in art. 287 Sr. Coolen verwees dienaangaande naar een conclusie van advocaat-fiscaal Langemeijer.²⁵⁾ In de rechtspraak wordt het bestaan van een dergelijke *systematische specialis* echter niet snel aangenomen.²⁶⁾

¹⁹⁾ Opzettelijke schending van een dienstvoorschrift, indien daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is *en* het feit iemands dood ten gevolge heeft: ten hoogste 5 jaar gevangenisstraf (art. 136 lid 1, sub 4°, MSr); doodslag: maximaal 15 jaar (art. 287 Sr). Culpoze schending van een dienstvoorschrift, indien het feit iemands dood ten gevolge heeft: ten hoogste 1 jaar gevangenisstraf (art. 136, sub 3°, MSr), dood door schuld: maximaal 2 jaar, in geval van roekeloosheid 4 jaar (art. 307 Sr); vóór 9 januari 2006 (Stb. 2006, 23) was de maximale straf bij dood door schuld nog 9 maanden (gewijzigd bij de wet van 22 december 2005, Stb. 2006, 11).

²⁰⁾ Volgens Van den Bosch c.s., *Militair straf- en tuchtrecht*, aant. 3 bij WMSr art. 1, brengt art. 1 MSr niet met zich mee “dat, indien een feit zowel een delictomschrijving uit het Wetboek van Militair Strafrecht als een uit het commune strafrecht vervult, steeds de delictomschrijving uit het Wetboek van Militair Strafrecht moet worden toegepast. De vraag welke bepaling toegepast moet worden dient te worden beantwoord overeenkomstig art. 55 Sr.”

²¹⁾ HR 25 juni 1996, NJ 1996, 714.

²²⁾ Zie Cleiren/Nijboer 2007, (*T&C Sv*), Titel III, art. 12, aant. 4 en art. 12g, aant. 2.

²³⁾ G.L. Coolen, ‘Geweldsinstructies vanuit strafrechtelijk oogpunt bezien’, *MRT XCVI* (2003), afl. 9, p. 384; zie ook: G.L. Coolen, ‘Het OM en de krijgsmacht’, *Ars Aequi* 54 (2005), afl. 5, p. 358-360.

²⁴⁾ Zo ook Dolman e.a., *supra* note 5, p. 402-403 en p. 409, hoewel zij die keuze eenvoudiger achten dan Coolen. In hun ogen is de keuzevrijheid van de officier van justitie geringer dan Coolen meent, omdat het veeleer een bewijskwesitie zou zijn: als bijvoorbeeld niet kan worden bewezen dat de dader opzet had op de dood of zwaar lichamelijk letsel van een ander, dan zal de officier het niet opvolgen van een dienstvoorschrift ten laste kunnen leggen, waarbij die gevolgen geobjectiveerd zijn.

²⁵⁾ G.L. Coolen, ‘Gebruik van geweld in strijd met de regels’, *MRT XCVII* (2004), afl. 6, p. 306.

²⁶⁾ Zie Cleiren/Nijboer 2006, (*T&C Sr*), art. 55, aant. 5-9.

Uit de onderhavige beschikking blijkt dat het hof in deze beklagzaak het schietincident – weliswaar impliciet – heeft gekwalificeerd als een geweldsdelict vervat in het Wetboek van Strafrecht – namelijk (poging) tot moord dan wel doodslag – in plaats van een handelen in strijd met een dienstvoorschrift c.q. GI (art. 136 Wetboek van Militair Strafrecht). Hoewel dit in casu niet van belang was nu het beklag werd afgewezen en geen vervolging werd bevolen, sluit deze opvatting aan bij het ‘kleurloos’ opzetbegrip dat in het strafrecht wordt gehanteerd; vereist is slechts opzet op de bestanddelen van de delictsomschrijving. Ook al had de betrokken militair louter ‘goede bedoelingen’ toen hij zijn wapen leegschoot op de auto, hij heeft daarmee in ieder geval de als geenszins te verwaarlozen kans aanvaardt (voorwaardelijk opzet) dat de inzittenden werden geraakt en maakte zich (indien bewezen) dus schuldig aan (poging) tot doodslag. Aangezien het OM, zoals eerder gezegd, uiteindelijk bepaalt hoe de tenlastelegging luidt, hoeft deze (impliciete) opvatting van het hof wellicht niet richtinggevend te zijn. Wel kan worden geconstateerd dat het hof het standpunt van Coolen in ieder geval niet als leidend beschouwd.

De kwalificatie van het vermeende onrechtmatige geweldgebruik heeft, behalve op de hoogte van de mogelijk op te leggen straf, ook invloed op de einduitspraak in rechte (gesteld dat het zover komt). Indien schending van een dienstvoorschrift, van de GI dus, wordt tenlastegelegd en de rechter oordeelt dat het geweldgebruik binnen de grenzen van de GI is gebleven, dan is dat dienstvoorschrift niet geschonden en zal er vrijspraak moeten volgen. Wordt echter het plegen van een geweldsdelict tenlastegelegd, bijv. doodslag, dan zal, indien dit geweldgebruik kan worden bewezen, geen vrijspraak volgen. Bleef het gebruik van geweld binnen de grenzen van de GI, dan zal op een of andere wijze de uitspraak OVAR moeten luiden. De vraag is dan op welke strafuitsluitingsgrond dit OVAR is gebaseerd.

Volgens Dolman c.s.²⁷⁾ en Boddens Hosang²⁸⁾ kunnen RoE als ambtelijk bevel in de zin van art. 43 Sr getypeerd worden. Over (de status van) de GI spreken zij zich niet uit. Volgens Coolen echter bezit deze de hoedanigheid van ambtelijk bevel.²⁹⁾ Ook Knoops acht het bepleitbaar dat RoE en GI onder dit begrip worden geschaard.³⁰⁾ Deze laatste opvatting werd vervolgens bevestigd door de Commissie Borghouts,³¹⁾ evenals door de Minister van Defensie.³²⁾ Algemeen wordt aangenomen dat geweldsinstructies (waaronder de RoE) in ieder geval niet de status hebben van wettelijk voorschrift in de zin van art. 42 Sr.³³⁾ Hoewel het erop lijkt dat het hof in onderhavige beklagzaak de GI als zelfstandige grond voor strafuitsluiting beschouwt, geeft het niet *expressis verbis* aan onder welke strafuitsluitingsgrond het de GI dan precies schaarst. Nu maakte dat *in casu* zoals gezegd niet veel uit, ten eerste daar het een art. 12 Sv procedure betrof en er dus geen uitspraak ex art. 350 Sv hoefde te

²⁷⁾ Dolman e.a., *supra* note 5, p. 409 en p. 420.

²⁸⁾ J.F.R. Boddens Hosang, ‘Bevelen in het strafrecht: het arrest in de zaak O. is geen grondslag voor aanpassing van het militaire strafrecht’, *MRT* XCVIII (2005), afl. 9, p. 341.

²⁹⁾ Coolen (2003), *supra* note 23, p. 379.

³⁰⁾ G.G.J. Knoops, ‘De internationalisering van militair-strafrechtelijke aansprakelijkheden na Eric O.’, *MRT* XCVIII (2005), afl. 9, p. 330.

³¹⁾ Rapport Commissie Borghouts, *supra* note 6, p. 69. De Commissie hanteert de opvatting dat een van een militair afkomstig bevel in de zin van art. 43 Sr *niet* in alle gevallen een dienstbevel hoeft te zijn *en* dat sommige *dienstvoorschriften* in de zin van art. 135 MSr tevens kunnen worden aangemerkt als ambtelijk bevel. Zo ook Dolman e.a., *supra* note 5, p. 407.

³²⁾ Zie de brief van de minister van Defensie van 1 februari 2006 naar aanleiding van de hoorzitting van prof. dr. mr. G.J.J. Knoops op 30 januari 2006 ter voorbereiding op de voorgenomen missie in Uruzgan (Kamerstukken II 2005-2006, 27925, nr. 202).

³³⁾ Zie o.a. Rapport Commissie Borghouts, *supra* note 6, p. 42-43 en Dolman e.a., *supra* note 5, p. 405-406.

volgen en ten tweede daar dwaling ten aanzien van de noodweer-rechtvaardigende feiten altijd onder de strafuitsluitingsgrond AVAS valt. Dogmatisch gezien is dit echter wel degelijk van belang, zoals hieronder in 3.3 nog zal blijken. Inmiddels is er een conceptwetsvoorstel naar de Raad van State verzonden waarin een aparte strafuitsluitingsgrond wordt gecreëerd die militairen vrijwaart van straf voor rechtmatig gebruik van geweld bij de uitoefening van hun taak.³⁴⁾

3.3 Noodweer of ‘zelfverdediging’?

In tegenstelling tot in de Eric O. zaak speelt in onderhavige beklagzaak het begrip ‘zelfverdediging’ een rol. Het lijkt erop dat het hof zich bij zijn oordeel heeft gebaseerd op de bepalingen in de GI daaromtrent. Moge de *strekking* van deze bepalingen wellicht hetzelfde zijn als de strafuitsluitingsgrond vervat in art. 41 lid 1 Sr, de bewoordingen zijn verschillend. In dat verband moet worden gewezen op het feit dat de *Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar*³⁵⁾ géén bepaling bevat waarin de politieambtenaar bevoegd wordt verklaard geweld te gebruiken in geval van zelfverdediging. Op aanbeveling van de *Commissie bezinning op het geweldgebruik door de politie* (Commissie Heijder)³⁶⁾ werden hierin geen regels opgenomen met verwijzing naar artikel 41 Sr, zodat de jurisprudentie inzake dit artikel onverkort kon doorwerken in de politiepraktijk. In de Nota van Toelichting bij de *Ambtsinstructie* werd dienaangaande nog het volgende opgemerkt:

“De politieambtenaar kan zich, evenals iedere andere burger, onder de omstandigheden genoemd in artikel 41 van het Wetboek van Strafrecht, beroepen op de strafuitsluitingsgronden van dat artikel. De bepalingen uit de Ambtsinstructie laten de werking van artikel 41 van het Wetboek van Strafrecht onverlet, zodat verwijzing naar dat artikel in de Ambtsinstructie niet nodig is en zelfs beter achterwege kan blijven om te voorkomen dat de jurisprudentie op basis van artikel 41 van het Wetboek van Strafrecht in strijd kan komen met een regeling van geweldgebruik krachtens de Politiewet 1993.”³⁷⁾

Nu is de Ambtsinstructie een algemene maatregel van bestuur (AMvB); deze heeft een andere juridische hoedanigheid dan RoE of *in casu* de SFIR Geweldsinstructie. Desondanks komt de reikwijdte van het begrip ‘zelfverdediging’ van de GI evengoed ter sprake, wanneer deze wordt beschouwd als zelfstandige grond voor strafuitsluiting,³⁸⁾ met andere woorden, wanneer de rechter aan de hand van de GI (in plaats van aan de hand van art. 41 Sr) gaat beoordelen of er sprake is van rechtmatige zelfverdediging. Hieraan kleeft precies hetzelfde bezwaar als aan het opnemen van zelfverdediging in een geweldsinstructie voor de politie, te meer daar de bewoordingen van de GI anders en uitvoeriger zijn dan in art. 41 Sr. Mocht zich dan ook in de toekomst een geweldsincident voordoen waarbij de vraag aan de orde is of er eventueel sprake was van handelen ter zelfverdediging, dan ware het te

³⁴⁾ Persbericht van de ministerraad van 29 februari 2008, in te zien op www.regering.nl. De inhoud van het wetsvoorstel kan worden gelezen in het advies dat de NVvR over het conceptvoorstel heeft gegeven: www.verenigingvoorrechtspraak.nl > Adviezen en publicaties > Adviezen > “militair strafrecht” (laatstelijk geraadpleegd op 19 mei 2008).

³⁵⁾ Besluit van 8 april 1994, Stb. 1994, 275.

³⁶⁾ Zie *Geweldgebruik door de politie. Rapport van de commissie bezinning op het geweldgebruik door de politie*, december 1987 (Kamerstukken II 1987-1988, 20 200 VI, nr. 21), § 4.2.

³⁷⁾ NvT bij de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar, Stb. 1994, 275, p. 12.

³⁸⁾ Als ambtelijk bevel dus in zin van art. 43 Sr; zie hiervoor paragraaf 3.2.

verkiezen deze handeling te beoordelen aan de hand van art. 41 Sr. Het ware te verkiezen de bepalingen betreffende zelfverdediging in de GI niet te beschouwen als een constitutionele bevoegdheidstoekenning, maar als een soort van herinnering aan of weergave van het inherente recht dat men ook zonder opname in de GI te allen tijde bezit. Dit laat uiteraard onverlet dat de *bijzondere hoedanigheid* van de militair, die wordt geconfronteerd met een vermoedelijke aanranding, van invloed kan zijn op het oordeel of sprake is van noodweer.³⁹⁾ Enerzijds moet zijn optreden als gevolg van de *Garantenstellung* soms aan de hand van strengere maatstaven worden beoordeeld, anderzijds brengt een goede taakuitoefening met zich mee dat van een militair – evenals van een politieambtenaar – soms niet wordt verwacht dat hij zich terugtrekt, in tegenstelling tot een ‘gewone burger’.⁴⁰⁾ Sterker nog, in sommige gevallen wordt de militair juist geacht het gevaar op te zoeken, bijvoorbeeld als hij op patrouille tijdens een vredesmissie schoten hoort.⁴¹⁾

4. Besluit

Mogelijk blijft het niet bij deze ene beklagzaak. Zo werd de aangifte van oorlogsmisdaden tegen onder anderen CDS Berlijn, secretaris-generaal van de Navo De Hoop Scheffer en de ministers van Defensie en Buitenlandse zaken door het OM niet in behandeling genomen. De aangifte hield in dat Nederlandse militairen in Afghanistan te weinig rekening zouden houden met de aanwezigheid van burgers en dat de wijze van optreden aldus in strijd zou zijn met het oorlogsrecht. De twee betrokken advocaten, actief namens de Vereniging Juristen voor de Vrede gaan mogelijk in beklag.⁴²⁾ En ook Zegveld onderzoekt momenteel of zij een aanklacht kan indienen wegens schending van het humanitair oorlogsrecht in Uruzgan.⁴³⁾ Zij staat enkele nabestaanden bij van slachtoffers van bombardementen, uitgevoerd gedurende onder andere de ‘slag om Chora’ in juni 2007. Verslaggever Arnold Karskens, die niet-*embedded* verslag doet vanuit Afghanistan, verzamelde verklaringen van deze nabestaanden en bracht ze in contact met Zegveld.⁴⁴⁾ Volgens de advocate moeten alle betrokkenen, van hoog tot laag in de organisatie, zich uiteindelijk in rechte verantwoorden in geval van schending van het oorlogsrecht.⁴⁵⁾ Vooralsnog is niet duidelijk tot op welk niveau in de Defensieorganisatie de aanklacht zich zal uitstrekken.

De gebeurtenissen in Chora waren aanleiding voor een viertal onderzoeken.⁴⁶⁾ In een rapport van de commandant van ISAF (COMISAF) werd gesteld dat tijdens de slag om Chora de inzet van de artillerie gedurende ongeveer twee uur in de nacht van 16 op 17 juni, zonder directe waarneming op het doel, niet in overeenstemming met het oorlogsrecht zou zijn geweest, omdat daarbij onvoldoende onderscheid zou zijn gemaakt tussen militaire doelen en civiele objecten.⁴⁷⁾ SACEUR en de secretaris-generaal van de NAVO daarentegen waren het niet eens met dit oordeel van COMISAF. De feitelijke informatie in datzelfde

³⁹⁾ Zie Cleiren/Nijboer 2006, (*T&C Sr*), art. 41, aant. 5(a).

⁴⁰⁾ Vgl. het arrest van de Hoge Raad in de zaak Meta Hofman, HR 1 maart 1983, NJ 1983, 468, m.nt. ThWvV.

⁴¹⁾ Dolman e.a., *supra* note 5, p. 401.

⁴²⁾ ‘Aangifte tegen militairen afgewezen’, *De Volkskrant* 31 januari 2008

⁴³⁾ ‘Burgers in Uruzagan klagen mogelijk Nederlanders aan’, *De Volkskrant* 30 januari 2008; ‘Er zijn meer burgerslachtoffers dan gedacht’, *Noord-Hollands Dagblad* 1 februari 2008.

⁴⁴⁾ A. Karskens, ‘Burgerslachtoffers zoeken hun recht’, *Nieuwe Revu* 2008, afl. 5, p. 18-22. Zie ook ‘De nacht der verschrikking. Nederlandse oorlogsmisdaden in Uruzgan’, *Nieuwe Revu* 2007, afl. 42, p. 18-22.

⁴⁵⁾ *EénVandaag*, uitzending van 29 januari 2008.

⁴⁶⁾ Kamerstukken II 2007-2008, 27 925, nr. 272, p. 15.

⁴⁷⁾ *Ibidem*, p. 19-20. Zie ook Aanhangsel van de handelingen 2007-2008, nr. 772, p. 1653-1654.

rapport van COMISAF ondersteunt volgens hen niet de conclusie dat het handelen van de Commandant van de Task Force Uruzgan (TFU) zou indruisen tegen het oorlogsrecht of dat hij anderszins onjuist zou hebben gehandeld.⁴⁸⁾ Ook de Nederlandse regering kon zich niet herkennen in de conclusies van het rapport van COMISAF.⁴⁹⁾ De operatie rondom Chora zou binnen de grenzen van het humanitair oorlogsrecht hebben plaatsgevonden. Toch erkent de regering dat als gevolg van de gevechtshandelingen er slachtoffers onder de burgerbevolking zijn gevallen. “Er zijn mensen vermoord door de Taliban, terwijl anderen zijn omgekomen bij acties van ISAF tegen de Taliban. De gevechten vonden ook plaats in bewoond gebied en met het oog daarop hebben de TFU en lokale autoriteiten de bevolking herhaalde malen gewaarschuwd voor dreigend geweld en hebben zij de mensen gemaand het gebied te verlaten. Een deel van de bevolking heeft hieraan echter niet willen of kunnen voldoen.”⁵⁰⁾

Zegveld acht het niet waarschijnlijk dat het OM de aanklacht in behandeling neemt en overweegt in dat geval wederom een art. 12 Sv procedure bij het gerechtshof te Arnhem. Wordt vervolgd dus.⁵¹⁾

⁴⁸⁾ Ibidem.

⁴⁹⁾ Aanhangsel van de handelingen 2007-2008, nr. 612, p. 1309-1310.

⁵⁰⁾ Kamerstukken II 2007-2008, 27 925, nr. 272, p. 19.

⁵¹⁾ Overigens pleitte Zegveld onlangs voor het mogelijk maken in Nederland van zogenaamde *class actions*, waardoor het voor de rechter makkelijker zou zijn schadevergoeding toe te kennen aan grote aantallen slachtoffers van schendingen van het internationaal humanitair recht, die zich bijvoorbeeld in een Nederlandse strafzaak tegen een betrokken militair massaal hebben gevoegd als benadeelde partij (L. Zegveld, ‘Rechtsherstel voor slachtoffers van schendingen van het internationaal humanitair recht’, *Vrede en Veiligheid* 37 (2008), afl. 1, p. 10-31).

STRAFRECHTSPRAAK

Gerechtshof te Arnhem

Militaire kamer (raadkamer)

Beschikking van 7 april 2008

Voorzitter: mr. Abbink; *raadsheer:* mr. Mintjes; *militair lid:* commandeur van administratie mr. A. van Seventer.

a. In militaire strafzaken wordt een beklag wegens niet (verder) vervolging behandeld door de militaire kamer van het hof.

De militaire kamer van het gerechtshof oordeelt ook over een beklag wegens niet (verdere) vervolging of tegen het uitvaardigen van een strafbeschikking als het betreft de vervolging van een persoon die bij gegrondverklaring van het beklag terecht dient te staan voor een van de militaire kamers van de rechtbank.

b. Klachtgerechtigde is de 'rechtstreeks belanghebbende'.

'Rechtstreeks belanghebbende' is ruimer dan 'benadeelde uit het strafbare feit', maar minder ruim dan 'belangstellende' of 'een ieder'.

c. Toetsing van een haalbaarheidssepot.

Het hof toetst of aan de hand van de bekende feiten en omstandigheden en de geldende regelingen zoals de geweldsinstructie of een eventuele strafzaak wel kans van slagen heeft.

(Art. 12 Sv jo. art. 8, tweede lid, laatste volzin, WMSv)

Beschikking inzake

K. domicilie kiezende te Amsterdam, ten kantore van zijn advocate, klager, bijgestaan door mr L. Zegveld, advocate te Amsterdam,

B. beklagde, bijgestaan door mr H.J. G. Dudink, advocaat te Woerden.

Op 2 oktober 2007 heeft mr Zegveld namens klager schriftelijk beklag gedaan over de beslissing van de officier van justitie te Arnhem om tegen beklagde geen strafvervolging in te stellen. Dit klaagschrift is op 3 oktober 2007 ter griffie van dit hof ingekomen.

Het hof heeft kennisgenomen van de ambtsberichten van de officier van justitie en de hoofdofficier van justitie te Arnhem, het schriftelijk verslag van de advocaat-generaal en de overige op deze zaak betrekking hebbende stukken.

Op 18 maart 2007 is de zaak in raadkamer van dit hof behandeld. Bij de behandeling waren mr Zegveld namens klager en mr Dudink namens beklagde, alsmede de advocaat-generaal aanwezig. Zij zijn in raadkamer gehoord.

Mr Zegveld heeft het klaagschrift bij de behandeling in raadkamer toegelicht en daar verklaard dat zij het gedeelte van het klaagschrift dat betrekking heeft op de Wet Internationale Misdrijven intrekt. Verder heeft mr Zegveld verzocht bij de beoordeling van het standpunt van klager uit te gaan van het pleidooi, indien en voor zover dit afwijkt van het klaagschrift.

Het beklag

Klager is de vader van A., die op 21 april 2004 ten noorden van de stad Ar Rumaythah in de provincie Al Muthanna (Irak) om het leven is gekomen bij een schietincident waarbij

Nederlandse militairen betrokken waren.

Uit de stukken is naar voren gekomen dat aldaar op de doorgaande weg tussen Ar Rumaythah en Hamsa een Vehicle Checkpoint (VCP) was ingericht door personeel van het Iraqi Civil Defence Corps (ICDC), dat onder commando/bevel stond van een ICDC sergeant.

Op 21 april 2004 rond 02.10 uur vond aldaar een schietincident plaats. Er kwam een voertuig uit de richting van Hamsa op de VCP afrijden, vertraagde zijn snelheid, keerde om en vanuit de weggrijdende auto werd een aantal schoten uit meerdere wapens gelost in de richting van de VCP.

Dit vuur is beantwoord door ICDC personeel ter plaatse. Daarop is het voertuig weggereden. Er zijn bij dit incident geen doden of gewonden gevallen.

Naar aanleiding van dit incident werd beklaagde, die een monitor-functie voor deze VCP had, gewaarschuwd. Beklaagde is in gezelschap van een Nederlandse patrouille ter plaatse gegaan om een onderzoek in te stellen.

Tijdens dat onderzoek is er omstreeks 02.45 uur wederom een auto, een Mercedes, op de VCP ingereeden, waarbij door zowel Nederlandse als Irakese militairen op die auto zou zijn geschoten. A. zat als passagier rechts voor in de auto en kwam bij het incident om het leven.

Ter plaatse is er vrijwel direct door de Nederlandse Koninklijke Marechaussee (KMar) een onderzoek ingesteld. Links van de weg werden 28 hulzen aangetroffen van het kaliber 5.56 mm dat gebruikt wordt door Nederlandse militairen. Rechts van de weg werden hulzen gevonden afkomstig van het kaliber 7.62 mm dat wordt gebruikt door Irakese militairen.

De Mercedes is door de KMar onderzocht en de conclusie was dat de auto door meer dan één persoon was beschoten. Op de linkerachterzijde van de auto was geschoten met een wapen, waarmee munitie kon worden verschoten van niet meer dan 6 mm. De rechterachterzijde van de auto was beschoten met een wapen, waarmee munitie kon worden verschoten van meer dan 6 mm.

Bij de sectie op A. werden uit het lichaam schotresten veilig gesteld. Onderzoek hier naar leverde niets op; niet kon worden vastgesteld uit welk soort wapen deze restanten afkomstig waren.

Beklaagde heeft verklaard dat hij op de linkeweghelft liep. Rechts van hem liep sergeant T. en achter hen sergeant H. Op een gegeven moment kwam er over het midden van de weg een auto met hoge snelheid hun kant op. Uit de richting waar de auto vandaan kwam, kwamen er meerdere schoten richting beklagde. Beklaagde was er van overtuigd dat er vanuit de auto op hem geschoten werd. Toen de auto een paar meter gepasseerd was, begon beklagde met vuren. Hij stopte met vuren, omdat zijn patroonhouder, gevuld met 28 patronen, leeg was.

De bestuurder van de Mercedes heeft verklaard dat hij niet had opgemerkt dat er ter plaatse een checkpoint was ingericht. De bestuurder was verrast door iets reflecterends en remde direct af. Tegelijkertijd werd er van achteren op zijn voertuig gevuld.

H. heeft verklaard dat hij een geluid hoorde dat klonk alsof er een auto tegen de tonnen van de VCP was aangereeden. Door middel van roepen probeerde hij de auto te laten stoppen, daarna hoorde hij schoten. Volgens H. werd er vanuit de auto niet geschoten. Zelf loste hij geen schot. Rechts van de weg stond een soldaat van het Nederlandse leger.

M. heeft verklaard dat hij zag dat er een auto tegen de tonnen bij de VCP reed. M. schreeuwde dat de auto moest stoppen, maar er werd doorgereeden. Toen de auto voor-

bij reed, hoorde hij dat er geschoten werd. Een Nederlandse militair bleef schieten.

T. heeft verklaard dat hij zag dat een auto de VCP in reed. Hij hoorde dat er geschoten werd vanuit de richting van de VCP. Hij keek of er vanuit de auto geschoten werd, maar dat was niet het geval. Toen de auto hem naderde, bevond hij zich aan de rechterzijde van de weg en vanaf de overzijde van de weg werd er op de auto geschoten.

F. heeft verklaard dat hij zag dat een auto met hoge snelheid op de VCP afreed en de tonnen raakte. Hij hoorde vanaf de overkant van de weg, de linkerkant, schoten komen en zag meerdere vuurmonden⁵²⁾ vanuit die richting. Die schoten gingen richting de auto.

Zelf loste bij geen schot. Beklaagde bevond zich aan de linkerzijde van de weg en T. aan de rechterzijde van de weg.

Q. heeft verklaard dat hij zag dat een auto met een snelheid van ongeveer 90 kilometer per uur de VCP in reed. Vervolgens werd er vanaf de linkerkant van de weg geschoten. Voor zover bij kon bepalen, werd er niet vanuit de auto geschoten.

De officier van justitie heeft op 29 april 2004 besloten geen vervolging in te stellen tegen Nederlandse militairen, omdat het slachtoffer vermoedelijk dodelijk is getroffen door een Irakese kogel en omdat de Nederlandse militair mocht menen dat bij beschoten werd en zich bevond in een "putatieve" noodweer(exces)situatie.

De beoordeling van het beklag

Klager kan als rechtstreeks belanghebbende worden beschouwd en is daarom ontvanke-lijk in zijn beklag.

Voorop moet worden gesteld dat het onderzoek, afgezet tegen hetgeen gebruikelijk is in onderzoeken met betrekking tot geweldsdelicten met dodelijke afloop summier van karakter is geweest. Anderzijds realiseert het hof zich dat het ook werd belemmerd door de omstandigheden ter plaatse.

Uit het dossier komt het volgende beeld van de gebeurtenissen op 21 april 2004 naar voren.

Naar aanleiding van een kort te voren plaatsgevonden schietincident ter plaatse is be-klaaagde in zijn functie van monitor opgeroepen en is hij begonnen met een onderzoek naar dat schietincident. Beklaagde heeft in gezelschap van de sergeanten T. en H. en een tolk de weg in de richting van Hamsa afgezocht naar hulzen van dit schietincident. Daarbij liepen beklaaagde en de tolk links van de weg en T. en H. aan de rechterkant van de weg. Op een gegeven moment hoorde beklaaagde dat er een auto met hoge snelheid hun kant op kwam en hij hoorde dat er werd geschoten. Uit het onderzoek leidt het hof af dat de Mercedes, waarin A. als passagier zat, eerst door het ICDC is beschoten. De rechterzijde van de auto was immers beschoten met een wapen met munitie van een kaliber van 6 mm. Het soort wapens dat door het ICDC wordt gebruikt. Beklaagde heeft als reactie op de door hem waargenomen beschieting, waarbij hij er vanuit ging dat dit schieten vanuit de auto ge-beurde, op de auto geschoten. Uit het onderzoek is wel vast komen te staan dat niet uit de auto is geschoten.

Anders dan door het openbaar ministerie in de sepotbeslissing is neergelegd, rechtvaar-digen de in het dossier voorkomende feiten en omstandigheden naar het oordeel van het hof niet de conclusie dat het slachtoffer vermoedelijk dodelijk is getroffen door een Irakese kogel. Gelet op de verwondingen aan de linkerzijde van het lichaam zijn er evenzeer aan-wijzingen voor het tegendeel. Door de advocate is er in dit verband op gewezen dat het sectierapport niet is vertaald in het Nederlands, doch zij heeft daarbij evenzeer gesteld dat zij een provisorische vertaling heeft laten maken waaruit kennelijk ook geen aanwijzingen

⁵²⁾ Waarschijnlijk wordt hier bedoeld: mondingsvuur of mondingsvlammen J.R.G.J.

naar voren zijn gekomen waardoor onomstotelijk kon worden vastgesteld aan welke verwondingen het slachtoffer is overleden.

In raadkamer is door de advocate aangegeven dat het ook niet relevant is om te weten door wie de dodelijke kogel is afgevuurd. Indien de fatale schoten door het ICDC zouden zijn afgevuurd, zou er in haar optiek in elk geval sprake zijn van medeplegen van moord danwel doodslag en beklaagde daarvoor kunnen worden vervolgd. Het hof deelt deze conclusie niet.

Uit het dossier komt niet naar voren dat er op dat moment sprake was van een bewuste samenwerking en een gezamenlijke uitvoering. Integendeel, uit het onderzoek blijkt dat het vuren ook in de richting van eigen mensen is geschied, waarbij de kans niet uitgesloten kon worden dat de militairen die zich aan de kant van de weg bevonden door het vuur van het ICDC geraakt zouden kunnen worden.

Gelet op het voorgaande acht het hof onvoldoende aanwijzingen aanwezig om beklaagde met succes te kunnen vervolgen ter zake van medeplegen of plegen van moord dan wel doodslag. Er zijn evenmin voldoende aanknopingspunten om nader onderzoek te verrichten. Niet te verwachten is dat, gelet op de inmiddels verstreken tijd, dit nog aanvullende informatie zou opleveren. De advocate heeft gesteld dat er nader onderzoek door de Irakese autoriteiten zou zijn verricht dat aan het dossier zou kunnen worden toegevoegd, maar behoudens hetgeen daarover in het dossier is vermeld met betrekking tot de sectie van het slachtoffer en de door de advocate overgelegde verklaring van de chauffeur, die ook in het Nederlandse onderzoek is gehoord, blijkt daarvan niet. Blijft over de vraag of er voldoende aanwijzingen voor een vervolging ter zake van een poging tot moord of doodslag bestaan.

De legitimatie om functioneel geweld ter plaatse te kunnen gebruiken, is neergelegd in de Rules of Engagement (RoE) en de daarvan afgeleide SFIR Geweldsinstructie, herziene uitgave 24 juli 2003. De advocate heeft in raadkamer het hof verzocht de RoE ter beschikking te stellen. Deze maken echter geen onderdeel uit van het dossier, noch het hof noch de advocaat-generaal beschikken hierover. De toetsing in de onderhavige zaak vindt plaats aan de aan hand van de SFIR geweldsinstructie. In deze instructie is aangegeven dat het gebruik van geweld onder meer is toegestaan ter zelfverdediging en ter verdediging van eigen troepen en andere door Commandant Multinational Division (South-East) aangewezen personen. In deze instructie staat vermeldt over het afgeven van gericht vuur dat gericht vuur mag worden afgeven als men zelf, eigen troepen of onder bescherming staande personen worden bedreigd met geweld dat ernstig lichamelijk letsel of de dood tot gevolg kan hebben en er geen andere manieren zijn om dit te voorkomen. Als voorbeelden worden genoemd de gevallen waarin een persoon schiet of zijn wapen richt op de betrokkene, eigen troepen of personen die onder zijn bescherming staan, en indien een persoon opzettelijk met een auto inrijdt op betrokkene, eigen troepen of onder zijn bescherming staande personen.

Uit het dossier komt naar voren dat beklaagde, die bezig was met een sporenonderzoek naar aanleiding van een kort tevoren plaatsgevonden schietincident waarbij vanuit een auto werd geschoten, ter plekke werd geconfronteerd met een auto die de VCP negeerde en met hoge snelheid zijn kant op kwam. Op dat moment werd er geschoten. Beklaagde ging er vanuit dat er vanuit de auto werd geschoten. Deze veronderstelling was alleszins te begrijpen, gelet op de omstandigheid dat beklaagde niet hoefde te verwachten dat er door eigen of vriendschappelijke eenheden - de aanwezige Nederlandse militairen of de aanwezige leden van het ICDC - in zijn richting zou worden geschoten. Daaraan doet niet af dat de advocate heeft aangevoerd dat anderen die ter plekke waren de situatie anders hebben ingeschat. Beklaagde bevond zich immers op andere positie en bekeek de situatie niet zoals vanuit de andere groep aan de overzijde van de weg, die bovendien gebruik maakte van een

helderheidversterker. Ook de omstandigheid dat beklagde vuurde op het moment dat de auto voorbij was, maakt dit niet anders, gelet op de omstandigheid dat kort te voren vanuit een zich daarvan verwijderend voertuig de post was beschoten en beklagde, zoals hij heeft aangegeven, rekening moest houden met de omstandigheid dat aan de overkant van de weg eigen mensen lagen die hij niet in de vuurlinie wilde betrekken. Door de advocate is er voorts op gewezen dat beklagde een waarschuwingsschot had kunnen geven. Ingevolge de Geweldsinstructie wordt alleen een waarschuwingsschot gegeven indien de operationele omstandigheden dit toelaten en kan dit bijvoorbeeld worden achterwege gelaten indien de betrokkene of anderen in de directe omgeving gewapenderhand worden aangevallen.

Gelet op het hiervoor overwogene is het hof van oordeel dat beklagde kon menen dat hij en zijn eigen troepen werden beschoten en dat hij hiervan uitgaande handelde binnen de kaders van de van toepassing zijnde Geweldsinstructie.

De beslissing van de officier van justitie om niet tot vervolging over te gaan acht het hof dan ook terecht genomen.

NASCHRIFT

a. Een rechtstreeks belanghebbende kan een beklag (art. 12 Sv) indienen tegen niet of niet verder vervolgen of tegen het aanbieden van een strafbeschikking en zo – bij gegrondverklaring van het beklag - bewerkstelligen dat een zaak op een zitting zal worden behandeld.

Ook het aanbieden van een transactie (art. 74 Sr e.v.) heeft bij het accepteren tot gevolg dat er geen vervolging zal plaatsvinden. Daar tegenover staat dat de uitvaardiging van een strafbeschikking (art. 257a Sv e.v.) wel een daad van vervolging is, maar dat heeft tot gevolg dat de zaak niet op een zitting wordt behandeld waardoor bijvoorbeeld een benadeelde partij zich niet in het strafgeding kan voegen.

Betreft dit een beklag tegen het niet (verder) vervolgen of tegen de uitvaardiging van een strafbeschikking een zaak waarbij de vervolging wordt gevraagd van iemand die bij een gegrondverklaring van dat beklag voor een van de militaire kamers van de rechtbank terecht moet staan, dan dient dit beklag behandeld te worden door de militaire kamer van het gerechtshof (art. 8, tweede lid, laatste volzin, WMSv).

b. Degene die gerechtigd is een beklag tegen een niet (verdere) vervolging of tegen de uitvaardiging van een strafbeschikking in te dienen, wordt in art. 12 Sv sinds de wijziging van dat artikel per 1 januari 1985 bij de wet van 8 november 1984 (Stb. 551) aangeduid als 'rechtstreeks belanghebbende'. Volgens de memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat tot die wet heeft geleid, moet daaronder verstaan worden degenen die door het feit ernstig in hun belangen zijn getroffen en voor de bevrediging van hun rechtsgevoel instelling van een strafactie wensen. 'Rechtstreeks belanghebbende' is dus aan de ene kant ruimer dan 'benadeelde door het strafbare feit' maar aan de andere kant ook weer niet zo ruim als 'een ieder' of 'belangstellende'. In deze zaak wordt het beklag ingesteld door de vader van iemand die in Irak bij een checkpoint is omgekomen. De militaire kamer van het gerechtshof acht hem gerechtigd als klager op te treden.

c. Het 'niet vervolgen' kan zowel het gevolg zijn van het stilzitten van het openbaar ministerie als van het nemen van de beslissing dat er niet vervolgd zal worden. In deze zaak gaat het om een beslissing van het openbaar ministerie om niet te vervolgen. Een dergelijke beslissing kan zijn een opportuniteitssepot (waarbij het openbaar ministerie

het belang van strafvordering minder zwaar acht dan een of meer andere belangen) of een sepot omdat een strafzaak zeer waarschijnlijk niet haalbaar is. Hier gaat het om de haalbaarheid. Het openbaar ministerie achtte een strafzaak niet haalbaar, omdat de dood van het slachtoffer het gevolg zou zijn van een Irakese kogel. Het hof was op andere gronden van oordeel dat een strafzaak niet haalbaar zou zijn. In het midden latend door welke kogel de dood werd veroorzaakt, stelt het hof vast de beklaagde in die situatie waarbij kort ervoor al uit een voertuig de post was beschoten, mocht menen dat hij en zijn eigen troepen werden beschoten en dat hij daarbij had gehandeld binnen het kader van de geldende geweldsinstructie.

J.R.G.J.

BESTUURSRECHTSPRAAK**Centrale Raad van Beroep****14 februari 2008**

06/6128 MAW

LJN: BC5659

*Voorzitter: J.C.F. Talman; leden: M.C. Bruning en K.J. Kraan.***Terugbetaling opleidingskosten.**

Een adelborst, de officiersopleiding volgend aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder, is driemaal (in de jaren 2003, 2004 en 2005) tuchtrechtelijk gestraft wegens (onder andere) overmatig alcoholgebruik. Dit leidt ertoe dat hij in 2005 voor de keuze wordt gesteld om zelf ontslag te verzoeken of (onvrijwillig) te worden ontslagen. Hij kiest voor het eerste en wordt vervolgens met ingang van 1 oktober 2005 op verzoek eervol uit Rijkszeedienst ontslagen. Tevens wordt van hem - omdat het ontslag het gevolg is van omstandigheden die aan hem zijn te wijten - een bedrag van € 8.750 teruggevorderd, zijnde een deel van de kosten van de door hem gevolgde opleiding. De eerste rechter verklaart het beroep tegen het opleggen van deze (na bezwaar gehandhaafde) terugbetalingsverplichting ongegrond. In hoger beroep bevestigt de Centrale Raad van Beroep de uitspraak van de eerste rechter. De Raad deelt niet het standpunt van appellant dat de door hem begane tuchtvergrijpen in de onderhavige zaak irrelevant zijn omdat deze vergrijpen, zoals appellant stelt, niet de reden vormden voor zijn verzoek om ontslag. Appellant heeft het verzoek om ontslag immers pas ingediend, aldus de Raad, nadat hij voor de keuze was gesteld om zelf ontslag te nemen of te worden ontslagen, 'en die situatie was weer een gevolg van verwijtbaar gedrag van appellant'. Wel dient in een geval als het onderhavige vast te staan dat het verwijtbaar gedrag had kunnen leiden tot gedwongen ontslag. Naar het oordeel van de Raad was aan deze eis voldaan. Ook het beroep van appellant op het gelijkheidsbeginsel ging niet op.

(Artikel 13 AMAR)

UITSPPRAAK

op het hoger beroep van: A. (hierna: appellant) tegen de uitspraak van de rechtbank 's-Gravenhage van 12 september 2006 (hierna: aangevallen uitspraak),

in het geding tussen appellant en de Commandant Zeestrijdkrachten (hierna: commandant).

I. Procesverloop

Appellant heeft hoger beroep ingesteld.

De commandant heeft een verweerschrift ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 17 januari 2008. Appellant is in persoon verschenen. De commandant heeft zich laten vertegenwoordigen door mr. M.I. Biharie-Pronk, werkzaam bij het ministerie van Defensie.

II. Overwegingen

1.1. De Raad stelt vooreerst vast dat het besluit van 21 december 2005 (hierna: bestreden besluit) is ondertekend namens de staatssecretaris van Defensie, hoewel in dat besluit staat

vermeld dat het is genomen door de commandant Zeestrijdkrachten. Zoals ter zitting is geconstateerd, was de commandant, en niet de staatssecretaris, bevoegd het bestreden besluit te nemen. De Raad ziet de ondertekening van het bestreden besluit, en het als gevolg daarvan door de rechtbank aanmerken van de staatssecretaris als verweerder in eerste aanleg, als een kennelijk misslag en merkt de commandant aan als procespartij.

1.2. Appellant is met ingang van 13 augustus 2003 voor onbepaalde tijd aangesteld bij het beroepspersoneel der zeemacht en wel als adelborst van de zeedienst voor het volgen van de opleiding tot beroepsofficier aan het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM). In november 2003, maart 2004 en april 2005 is appellant tuchtrechtelijk bestraft wegens onder andere overmatig alcoholgebruik. De vormingsstaf van het KIM heeft appellant vervolgens voor de keuze gesteld om zelf ontslag te nemen dan wel voorgedragen te worden voor ontslag. Op 30 juni 2005 heeft appellant verzocht om ontheffing uit de initiële opleiding en ontslag uit de Rijkszeedienst.

1.3. Bij besluit van 2 augustus 2005 is dit verzoek ingewilligd en is appellant met ingang van 1 augustus 2005, nadien bij besluit van 31 oktober 2005 gewijzigd in 1 oktober 2005, eervol ontslag uit de Rijkszeedienst verleend. Tevens is appellant verplicht tot gedeeltelijke terugbetaling van de kosten van de opleiding. Dit bedrag is vastgesteld op € 8.750,-.

1.4. Bij het bestreden besluit is onder meer het bezwaar van appellant tegen de hem opgelegde terugbetalingsverplichting ongegrond verklaard. Daarbij heeft de commandant overwogen dat de ontheffing uit de opleiding het gevolg is van omstandigheden die aan appellant zijn te wijten, zodat aan hem de restitutieplicht kan worden opgelegd. De commandant heeft het risico op het mislukken van de opleiding in het tweede opleidingsjaar aangemerkt als een gedeeld risico van appellant en de Marine en het bedrag dat appellant over dat jaar dient terug te betalen om die reden met 50% verminderd. Het beroep van appellant op het gelijkheidsbeginsel heeft de commandant verworpen.

2.1. De rechtbank heeft het beroep van appellant tegen het bestreden besluit bij de aangevallen uitspraak ongegrond verklaard. Naar het oordeel van de rechtbank heeft de commandant een terugbetalingsverplichting kunnen opleggen, behoeft hij het terug te betalen bedrag niet verder te matigen en kon hij het beroep op het gelijkheidsbeginsel afwijzen.

2.2. In hoger beroep voert appellant aan dat zijn verzoek om ontheffing van de opleiding en ontslag niets te maken heeft met de eerder aan hem opgelegde straffen en dat de tuchtrechtelijke vergrijpen daarom irrelevant zijn voor deze zaak. Appellant heeft ontslag gevraagd omdat hij zich niet thuis voelde bij de marine en heeft zijn twijfels over een marinecarrière al geuit voordat hij voor de keuze werd gesteld tussen zelf ontslag aanvragen of voorgedragen worden voor ontslag. De aan zijn ontslagaanvragen ten grondslag liggende redenen komen volgens appellant overeen met die van andere adelborsten, die ook op hun verzoek zijn ontslagen en aan wie geen terugbetalingsverplichting is opgelegd.

2.3. De commandant heeft in het verweerschrift erop gewezen dat appellant driemaal tuchtrechtelijk is gestraft wegens onder andere overmatig alcoholgebruik. Dat appellant vervolgens voor de keuze is gesteld zelf ontslag te nemen of voorgedragen te worden voor ontslag is derhalve een gevolg van aan appellant te wijten gedragingen. Om die reden moet worden gezegd dat de ontheffing uit de opleiding en het ontslag het gevolg zijn van omstandigheden die aan appellant zijn te wijten. Aan de door appellant genoemde (ex-)collega's aan wie geen restitutieplicht is opgelegd, zijn geen tuchtrechtelijke straffen opgelegd, zodat niet gesproken kan worden van gelijke gevallen.

3. De Raad overweegt als volgt.

3.1. Artikel 13, tweede lid, van het Algemeen militair ambtenarenreglement (hierna: AMAR) bepaalt, voor zover hier van belang, dat aan de aanwijzing voor een initiële opleiding de verplichting is verbonden tot gehele of gedeeltelijke terugbetaling van de kosten van de opleiding, indien de militair wordt ontheven van de opleiding. Het vierde lid van artikel 13 bepaalt dat bij de berekening van het terug te betalen bedrag wordt uitgegaan van een evenwichtige verdeling van risico's tussen werkgever en werknemer. In artikel 17a (thans artikel 13, zevende lid) van het AMAR is bepaald dat de militair geheel of gedeeltelijk van de terugbetalingsverplichting kan worden ontheven indien de billijkheid dit vordert.

3.2. Ingevolge artikel 11, eerste lid, van de Regeling opleiding militairen wordt een terugbetalingsregeling opgelegd voor zover de ontheffing uit de opleiding, hetzij het ontslag uit de dienst, het gevolg zijn van omstandigheden die aan de betrokken militair zijn te wijten.

3.3. De Raad volgt appelland niet waar hij stelt dat zijn tuchtrechtelijke vergrijpen irrelevant zijn, omdat die vergrijpen niet de reden voor zijn ontslagverzoek vormden. Er kan immers niet aan worden voorbijgezien dat appelland zijn ontslagverzoek pas heeft ingediend, nadat hij voor de keuze was gesteld om ontslag te nemen of ontslagen te worden, en die situatie was weer een gevolg van verwijtbaar gedrag van appelland. Dat aan het verzoek van appelland wellicht andere redenen ten grondslag lagen dan aan een voordracht tot ontslag zouden hebben gelegen, maakt dit niet anders.

3.4. Evenmin echter volgt de Raad de commandant voor zover die heeft willen zeggen dat, nu appelland in aansluiting op de vastgestelde misdragingen om ontslag heeft verzocht, zich hier de situatie voordoet zoals in 3.2. omschreven. Daarvoor dient tevens vast te staan dat die gedragingen hadden kunnen leiden tot een verwijtbaar ontslag. Naar het oordeel van de Raad is daarvan in het onderhavige geval sprake. Niet betwist is dat appelland driemaal tuchtrechtelijk is bestraft wegens onder meer overmatig alcohol-gebruik. De Raad is van oordeel dat de commandant onder die omstandigheden gebruik had kunnen maken van zijn bevoegdheid appelland te ontheffen uit zijn opleiding en hem ongevraagd ontslag had kunnen verlenen. Niet ten onrechte heeft de commandant erop gewezen dat met name van officieren in opleiding wordt verwacht dat zij, met het oog op hun toekomstige leidinggevende functie, een voorbeeld zijn.

3.5. Het beroep op het gelijkheidsbeginsel slaagt niet. Van gelijke gevallen kan niet worden gesproken nu niet gebleken is dat de door appelland genoemde personen zich ook schuldig hebben gemaakt aan strafwaardig gedrag en dat ook zij voor de keuze zijn gesteld om zelf ontslag te nemen dan wel te worden voorgedragen voor ontslag.

3.6. De Raad ziet in hetgeen van de zijde van appelland overigens naar voren is gebracht geen reden voor het oordeel dat de commandant verder had moeten afzien van het opleggen van de terugbetalingsplicht dan wel bij het opleggen daarvan niet is uitgegaan van een evenwichtige risicoverdeling.

4. Gezien het vorenstaande komt de aangevallen uitspraak voor bevestiging in aanmerking.

5. De Raad ziet geen aanleiding toepassing te geven aan artikel 8:75 van de Algemene wet bestuursrecht inzake vergoeding van proceskosten.

III. Beslissing

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP;

RECHT DOENDE:

Bevestigt de aangevallen uitspraak.

NASCHRIFT

1. *Het Algemeen militair ambtenarenreglement onderscheidt drie soorten opleidingen: initiële opleidingen, bijscholingsopleidingen en omscholingsopleidingen. In de onderhavige zaak gaat het om een initiële opleiding. Aan een aanwijzing voor het volgen van een zodanige opleiding is de verplichting verbonden tot gehele of gedeeltelijke terugbetaling van de kosten van de opleiding, indien de militair na het verstrijken van de voor hem geldende proeftijd:*

- voortijdig van de opleiding wordt ontheven; of

- voordat de duur van de op hem rustende dienverplichting is verstreken, wordt ontheven van de functie waarvoor hij is opgeleid, dan wel uit de dienst wordt ontslagen.

In beide gevallen geldt als eis dat de ontheffing of het ontslag het gevolg is van omstandigheden die aan de betrokken militair zijn te wijten.

In de onderhavige zaak had appellant - voor de keuze gesteld om zelf ontslag te verzoeken of om (onvrijwillig) te worden ontslagen - gekozen voor de eerste mogelijkheid: ontslag op verzoek. Dit betekent, aldus de Raad, dat - om appellant (desondanks) te kunnen verplichten tot terugbetaling van (een deel van) de opleidingskosten - vast dient te staan dat de gedragingen van appellant hadden kunnen leiden tot verwijtbaar ontslag. Naar het oordeel van de Raad was hiervan in het onderhavige geval sprake.

2. *Bij de berekening van het terug te betalen bedrag dient in gevallen als het onderhavige te worden uitgegaan van 'een evenwichtige verdeling van risico's tussen werkgever en werknemer'. Ook dient het bedrag naar evenredigheid te worden verminderd naarmate de termijn, waarvoor de dienverplichting gold, is verstreken. Onder de kosten van de opleiding vallen niet de tijdens de opleiding genoten militaire inkomsten.*

G.L.C.

Annotatoren:	C.	- Mr Th. J. Clarenbeek
	G.L.C.	- Prof. mr G.L. Coolen
	M.M.D	- Mr M.M. Dolman
	J.R.G.J.	- Mr J.R.G. Jofriet
	N.J.	- Mr N. Jörg
	F.K.O.	- Mr. F.A. Kooloos
	de R.	- Prof. mr Th. A de Roos
	W.J.S.	- Mr W.J. Schmitz
	G.F.W.	- Mr G.F. Walgemoed

Auteursaanwijzingen

Bijdragen voor het Militair Rechtelijk Tijdschrift worden bij voorkeur aangeleverd per e-mail (JED.Voetelink@nlda.nl) als WORD-bestand. Auteurs worden verzocht om de volgende richtlijnen in acht te nemen:

- Géén afbreekstreepjes gebruiken.
- Geen tabs, inspringingen of verschillende lettertypes gebruiken.
- Geen hele woorden in kapitalen, zoals NASCHRIFT e.a. gebruiken.
- Zo weinig mogelijk ‘opmaken’ van de tekst, doch zoveel mogelijk achter elkaar door typen. Slechts bij het begin van een nieuwe alinea ‘Enter’ gebruiken.

REDACTIECOMMISSIE:

Voorzitter	Mr. <i>A.C. Zuidema</i> , Brigade-generaal b.d. van de Militair Juridische dienst;
Secretaris/penningmeester	Mr. <i>J.E.D. Voetelink</i> , Luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht;
Leden:	
voor de Koninklijke Landmacht:	Mr. drs. <i>M. Nooijen</i> , MPA, Kolonel van de Militair Juridische Dienst;
voor de Koninklijke Luchtmacht:	Mr. <i>P.T. Hebly</i> , Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht;
voor de Koninklijke Marine:	Mr. <i>R.R.H. Laurens</i> , Commandeur (tit.);
voor de Koninklijke Marechaussee:	Mr. <i>M.M. Kersbergen</i> , Hoofd Juridische Zaken Staf KMar.
voor de Bestuursstaf:	Mr. <i>J.J. Buirma</i> , Hoofd Afdeling Bestuurs-, Straf- en Tucht recht van de Directie Juridische Zaken, Ministerie van Defensie;
Prof. Dr. <i>T.D. Gill</i> ,	Bijzonder hoogleraar in het militaire recht aan de Universiteit van Amsterdam en Universitair hoofddocent bij het Volkenrechtelijk Instituut van de Universiteit Utrecht;
Mr. <i>R. van den Heuvel</i> ,	Vice-president en voorzitter van de Militaire Kamer van het Gerechtshof Arnhem;
Prof. Mr. <i>Th. A. de Roos</i> ,	Advocaat en Procureur, hoogleraar Straf- en Strafprocesrecht aan de Universiteit van Tilburg;
Mr. <i>W.J. Schmitz</i> ,	Hoofd Beleidsondersteuning Bijzondere Regelingen Defensie van ABP;
Mr. <i>G.F. Walgemoed</i> ,	Kolonel b.d. van de Militair Juridische Dienst
Adres van de Redactiecommissie:	NLDA/FMW/Sie recht, t.a.v. Luitenant-kolonel Voetelink, Postbus 90002, 4800 PA Breda

VASTE MEDEWERKERS:

Prof. Mr. *G.L. Coolen*, Schout bij nacht b.d., em. hoogleraar in het militaire recht aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Dr. *R.A. Lawson*, hoogleraar Rechten van de mens en Integriteit van het individu aan de Universiteit Leiden.

Mr *B.T. van Ginkel*, Senior Researcher Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen ‘Clingendael’.

WIJZE VAN UITGAVE:

Het M.R.T. verschijnt tien keer per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1-1-2008 € 57,50. Men abonneert zich bij abonnementen administratie M.R.T. postbus 45666, 2504 BB Den Haag, tel.: 070-3590713, E-mail: ABO@adrepak.nl. Het abonnement loopt van januari t/m december. Opzeggingen dienen vóór 31 oktober schriftelijk te geschieden bij de abonnementen administratie M.R.T. De prijs van losse afleveringen bedraagt € 7,50. Verzamelbanden zijn verkrijgbaar tegen de prijs van € 27,50-. Auteurs van bijdragen van meer dan één pagina ontvangen een vergoeding van € 35,- p.p., tot een maximum van € 230,- per aflevering, benevens vijf presentemplaren van de desbetreffende aflevering. Het auteursrecht wordt met de publicatie overgedragen aan de Staat der Nederlanden.

Adreswijzigingen kunt u doorgeven aan abonnementenadministratie M.R.T. postbus 45666, 2504 BB Den Haag. Zij die het M.R.T. van rijkswege verstrekt krijgen, dienen zich voor kennisgeving van adreswijzigingen te wenden tot het hoofd van de sectie juridische zaken van het krijgsmachtdeel waartoe zij behoren.

Dit tijdschrift, sedert mei 1903 verschenen onder de titel “Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel “Militair Rechtelijk Tijdschrift”